

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karl Hedén

Valprövningsnämnden

- En oberoende och opartisk överprövning av
valfrågor?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Bengt Lundell

Termin för examen: VT14

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	9
2 ÖVERKLAGANDE AV VALFRÅGOR	11
2.1 En demokratifråga	11
2.2 Äldre rätt fram till 1974 års regeringsform	11
2.3 Gällande rätt	13
2.3.1 Överklagande av valfrågor	13
2.3.2 Prövning av ledamöters behörighet	13
2.4 Typ av prövning	14
2.4.1 Valbesvär	14
2.4.2 Överprövning av administrativa valfrågor	16
2.5 Valprövningsnämnden och EU	18
2.5.1 EU:s valregler	18
2.5.2 Särskilt om valbesvär vid val till Europaparlamentet	19
2.6 Extraordinära rättsmedel	20
2.6.1 Resning	20
2.6.2 Övriga kontrollmöjligheter	21
3 VALPRÖVNINGSNÄMNDENS INRÄTTANDE 1974	23
3.1 Den partiella författningsreformen 1969	23
3.2 Nämnd under riksdagen	24
3.2.1 Regeringsrätten	27

3.3	Valprövningsnämndens sammansättning	27
3.3.1	Lekmän, domar eller sakkunniga	28
3.3.2	Sammansättning 1975 – 2014	30
3.3.3	Framtida sammansättning	31
3.4	Valprövningsnämnden i arbete	32
3.4.1	Föredragande	32
3.4.2	Utredningsansvar	33
3.4.3	Vittnesförhör	33
3.5	Överklagande av administrativa valfrågor	34
4	VALPRÖVNINGSNÄMNDENS OBEROENDE OCH OPARTISKHET	35
4.1	Bedömning av oberoende och opartiskhet	35
4.1.1	Lekmannadomare	36
4.1.2	Intresseledamöter	37
4.2	Rätt till effektiva rättsmedel	38
4.2.1	Domstolsprövning	38
4.2.2	Förvaltningsmyndighet som domstol	39
4.3	Partipolitiskt inflytande	41
4.3.1	Befogad – obefogad oro	41
4.3.2	Jäv	42
5	VALPRÖVNINGSNÄMNDEN EFTER 2010	46
5.1	2010 års allmänna val	46
5.2	Förslag om ändringar i RF och Vall	47
5.3	Valprövningsnämndens framtid	48
6	SLUTSATSER	50
6.1	Valprövningsnämndens inrättande	50
6.1.1	Valprövningsnämndens arbete	50
6.1.2	Valprövningsnämndens sammansättning	51
6.1.3	Partipolitiskt inflytande	52
6.2	Oberoende och opartisk?	52
6.3	EU	53
6.4	Kontroll av Valprövningsnämnden	54
6.5	Avslutande kommentarer	54
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	56
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	62

Summary

In Sweden, a committee appointed by the Swedish parliament, the Election Review Board, handles the reviewing of electoral issues. The Election Review Board consists of a chairman and six members; the chairman shall be or have been a regular judge and may not be a member of parliament. For the other members there are no similar requirements or limitations. All Election Review Boards have consisted of members with clear party political affiliation. The Election Review Board was established in the Constitution Act of 1974. Before 1974 reviewing of electoral issues was handle in the administrative courts.

The right to vote and that election are conducted in a right and proper manner is essential in a democracy. The right for voters to challenge decisions on electoral matters is very important in a democracy. It is not enough that there is an opportunity for review; it also requires that the trial take place in a body that is independent and impartial in their assessment. The review of election issues consist of different types of trials, it is partly examination of the determination of the election results which is a form of judicial review and partly review of administrative electoral matters which are administrative appeal.

The main argument for the establishment of the Election Review Board and the move of the trial of election issues from the courts was that the trial could take place more quickly and to avoid an uncertain parliamentary situation. The establishment of the Election Review Board was not without controversy. Critical voices were raised, specifically against the composition of the Election Review Board. With Sweden's membership in the EU the Election Review Board and its review of electoral matters got to include a European dimension. There is no common electoral system for elections to the European Parliaments in the EU. There is a EU requirement that reviewing of electoral issues has to be effective and would amount to judicial review. The Swedish system of Election Review Board deemed to meet these EU requirements.

The appropriateness of the Election Review Board can be questioned. In particular, the Election Review Board impartiality may be seriously questioned. There is a difference between the reviewing the Election Review Board does in cases involving the determination of election results and reviewing concerning administrative electoral issues.

In the cases of the determination of the election results it can be concluded that although the Election Review Board does not have the same organization as a court it had work in a satisfactory manner. In reviewing cases involving administrative election issues the Election Review Board impartiality can be questioned. As it has appeared particularly concerned about the registration of party labels where a clear tendency can be seen for

the Election Review Board members to make decisions that benefit their own political party.

Sammanfattning

I Sverige sker överprövning av valfrågor av en av riksdagen utsedd nämnd, Valprövningsnämnden. Valprövningsnämnden består av ordförande och sex ledamöter. Ordföranden ska vara eller ha varit ordinarie domare och får inte vara ledamot av riksdagen. För övriga ledamöter finns inga liknande kompetenskrav eller begränsningar. Samtliga Valprövningsnämnder har bestått av ledamöter med klar partipolitisk anknytning. Valprövningsnämnden inrättades i och med 1974 års regeringsform och innan dess hade överprövningen av valfrågor prövats i de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Rätten att rösta och att val genomförs på ett rätt och riktigt sätt är centralt i en demokrati. Därav följer att rätten för väljare att kunna överklaga beslut i valfrågor är mycket viktig i en demokrati samt för att valet ska räknas som demokratiskt. Det räcker inte att det finns en möjlighet till överprövning det förutsätter också att prövningen sker i ett organ som är oberoende och opartisk i sin prövning. Överprövningen av valfrågor består av olika typer av prövningar, det är dels prövningen av fastställandet av valresultat som är en form av rättsprövning samt dels prövning av administrativa valfrågor som är förvaltningsbesvär.

Huvudargumentet för inrättandet av Valprövningsnämnden och flytten av överprövningen av valfrågor från domstolarna var att prövningen skulle kunna ske snabbare och för att undvika ett osäkert parlamentariskt läge. Inrättandet av Valprövningsnämnden var inte okontroversiellt då kritiska röster höjdes för att prövningen skulle bli alltför partipolitisk i och med Valprövningsnämndens sammansättning. I och med Sveriges medlemskap i EU så fick frågan om Valprövningsnämnden och dess prövning av valfrågor även en gemenskapsrättslig dimension.

Det finns inget gemensamt valsysteem för val till Europaparlamenten inom EU därför regleras hur överprövningen av valfrågor ska ske genom de nationella rättsordningarna. Det finns krav på att rättsmedlet ska var effektivt och kunna likställas med en domstolsprövning. Det svenska systemet med Valprövningsnämnden anses uppfylla dessa krav enligt EU-rätten.

Lämpligheten av att det är den av riksdagen utsedda Valprövningsnämnden som prövar överklaganden av valfrågor kan kraftigt ifrågasättas. Framför allt Valprövningsnämndens opartiskhet kan starkt ifrågasättas. Det är skillnad mellan den överprövning som Valprövningsnämnden gör i ärenden rörande fastställande av valresultat och överprövning rörande administrativa valfrågor. I fråga om fastställandet av valresultatet kan det konstateras att även om det rådande systemet inte utgör ett särskilt starkt skydd att Valprövningsnämnden utfört sitt arbete på ett tillfredställande sätt.

I överprövning av ärenden rörande de administrativa valfrågorna kan Valprövningsnämndens opartiskhet kraftigt ifrågasättas. Det har framgått särskilt ifråga om registrering av partibeteckningar där man kan se en tydlig tendens till att Valprövningsnämndens ledamöter fattar beslut som gynnar det egna politiska partiet.

Förord

I och med att denna uppsats arkiveras avslutar jag mina studier i Lund.

Tack Christina för allt stöd och uppmuntran, för mig är du världens bästa!

Tack Ragnar för hjälpen med korrekturläsning av uppsatsen.

Lund den 20 mars 2014

Karl Hedén

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
EKMR	Den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europiska Unionen
FL	Förvaltningslagen (1986:223)
FPL	Förvaltningsprocesslagen (1971:291)
JO	Riksdagens ombudsmän
KU	Konstitutionsutskottet
Kungl. Maj:t	Kunglig Majestät
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
RO	Riksdagsordningen (1974:153)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
RättsprL	Lag (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut
SOU	Statens offentliga utredningar
ValL	Vallagen (2005:837)
VPN	Valprövningsnämndens beslut

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Enligt Regeringsformen (1974:152)¹ utgår i Sverige all offentlig makt från folket. Folkstyret bygger på allmän och lika rösträtt. Statsskicket är parlamentariskt och representativt.² Detta förutsätter att det hålls allmänna val där medborgarna deltar. Det är Sveriges riksdag som är folkets främsta företrädare och riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.³ För att ett val ska vara demokratiskt räcker det inte med att väljarna får rösta. Det krävs vidare att valresultatet och sammanställningen av resultatet sker på ett korrekt sätt, inom de grundläggande principerna på offentlighet och ärlighet samtidigt som detta sker effektivt. Även om valet genomförs i enlighet med detta krävs det dessutom att det finns ett regelverk för hur väljarna kan få beslut angående val överprövade.⁴ Att det finns ett väl fungerande besvärorgan angående prövning av valbesvär är av stor betydelse för förtroendet för huvudprincipen i en representativ demokrati.⁵ Valet till riksdagen är därmed mycket viktigt för demokratin och om valet inte går rätt till är det ett demokratiskt problem.

Det svenska valsystelet är organiserat med en Valmyndighet som är den centrala valmyndigheten med ansvar för genomförande av allmänna val. Länsstyrelsen och kommunerna är ansvariga för val på regional respektive lokal nivå.⁶ Valfrågor kan överklagas till en av riksdagen utsedd Valprövningsnämnd. Denna besvärprövning låg tidigare i Regeringsrätten men flyttades i och med införandet av 1974-års regeringsform till Valprövningsnämnden. Beslutet att flytta prövningen av valbesvär till ett nytt besvärorgan var inte okontroversiellt. Nu 40 år senare är frågan fortfarande omdiskuterad.

2010 års riksdagsval var unikt på det sättet att överklagandena var betydligt flera än vad som varit fallet i tidigare riksdagsval då valbesvär prövats av Valprövningsnämnden. Överklagandena och processen angående överklagandena kom i och med det stora antalet överklaganden att efter 2010 års val bli mycket uppmärksammade i media.⁷

Under år 2014 är det utöver val till Sveriges riksdag också val till Europaparlamentet. Frågan är om överklagande av val blir därför extra aktuellt 2014. Om det kommer bli många överklaganden i samband med valen 2014 går inte att förutse. Dock är det av stor betydelse att väljaren

¹ Härefter RF.

² 1 kap. 1 § RF.

³ 1 kap. 4 § och 3 kap. 1 § RF.

⁴ Massicott, Bais och Yoshinaka, 2004, s. 142.

⁵ KU 1972:49, s. 29.

⁶ SOU 2004:11, s. 95.

⁷ Valprövningsnämnden, 2011, s. 8. och Teorell, 2012, s. 51.

känner förtroende för möjligheten till ett oberoende och opartiskt prövande av ett överklagande i samband med valen.

1.2 Syfte och frågeställning

Föreliggande uppsats syftar till att utreda och belysa motiven som låg till grund för beslutet att flytta överprövning av valfrågor från domstolsprövning till Valprövningsnämnden. Vidare syftar uppsatsen till att belysa om det nuvarande överprövningsförfarandet av valfrågor i Valprövningsnämnden kan betraktas som oberoende och opartiskt samt om förfarandet ger väljarna samma oberoende och opartiska skydd som tidigare, när överprövning av valfrågor behandlades i domstol. I och med Sveriges medlemskap i EU är syftet vidare att besvara om den svenska metoden att hantera prövning av valfrågor är förenlig med EU-rätten.

Syftet med uppsatsen är att besvara följande frågeställningar.

- Varför inrättades Valprövningsnämnden som besvärsorgan för valfrågor?
- Ger Valprövningsnämnden tillräckligt skydd för att väljarna ska få en oberoende och opartisk överprövning av valfrågor?
- Är det svenska systemet där Valprövningsnämnden prövar överklaganden av valfrågor förenlig med EU-rätten?

1.3 Metod och material

För att besvara uppsatsens frågeställning har traditionella rättskällor använts. Lagtext, förarbeten, rättspraxis samt doktrinen på området har studerats. Utgångspunkten för uppsatsen har varit det stora utredningsarbete och de lagändringar som gjordes under 1900-talet i och med den stora författningsreform som då genomfördes. Offentliga utredningar och propositioner är uppsatsens främsta källor då det är framförallt i dessa som frågan om Valprövningsnämnden har behandlats. En genomgång av de utredningar som gjorts angående Valprövningsnämnden och valsystemet har gjorts. Även rapporter från Valprövningsnämnden och Valmyndigheten har använts.

Det finns i doktrinen relativt lite skrivet om överprövningen av valfrågor och Valprövningsnämnden. Vissa rättsvetenskapliga artiklar har dock behandlat ämnet. I fråga om överprövning av valfrågor har därför även äldre doktrin används då det kan anses att den fortfarande är relevant. Beslut från Valprövningsnämnden har använts i den utsträckningen de varit relevanta för uppsatsen. Även avgöranden från Regeringsrätten har studerats och använts i uppsatsen.

För att utreda huruvida Valprövningsnämnden är oberoende och opartisk samt för att se om systemet med Valprövningsnämnden är förenlig med EU-rätten har doktrin på området används samt rättsfall från både Europadomstolen och EU-domstolen.

1.4 Avgränsningar

I uppsatsen har vissa begränsningar varit nödvändiga. Uppsatsen fokuserar på frågor angående överprövning av valfrågor i Valprövningsnämnden och är begränsad till att redovisa överväganden inför inrättandet av Valprövningsnämnden. Avsikten har inte varit att ge läsaren en redogörelse för Valprövningsnämndens samtliga arbetsuppgifter.

Någon uttömmande komparativ jämförelse med andra rättsordningar har inte gjorts och inte heller den historiska genomgången är uttömmande. Ingen uttömmande genomgång av Valprövningsnämndens beslut redovisas, då syftet är att undersöka den principiella frågan om Valprövningsnämndens inrättande, sammansättning och Valprövningsnämndens oberoende och opartiskhet.

I brottsbalkens 17 kap. Om brott mot allmän verksamhet m.m. finns straffrättsliga bestämmelser angående val om att det är förbjudet att hindra eller att otillbörligen påverka valresultatet samt att det är förbjudet att försöka skaffa sig kunskap om information som omfattas av rösthemlighet.⁸ Dessa bestämmelser prövas främst i allmän domstol och faller inte inom ramen för uppsatsen syfte och behandlas inte i uppsatsen, då dessa frågor inte prövas i Valprövningsnämnden.

Valprövningsnämnden prövade överklaganden rörande kyrkovalen under tiden Svenska kyrkan var en del av svenska staten. Efter det att den Svenska kyrkan och staten skilts åt prövar inte Valprövningsnämnden längre några överklaganden rörande valfrågor i kyrkovalen. Av den anledningen kommer inte kyrkoval eller Valprövningsnämndens tidigare beslut rörande tidigare kyrkoval att behandlas i uppsatsen.

1.5 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex kapitel. I det första kapitlet presenteras en bakgrund till uppsatsens ämne samt uppsatsens syfte. Vidare behandlas det materialet som använts samt uppsatsens metod. Därefter presenteras de avgränsningar som gjorts i uppsatsen. Kapitel två till fem beskriver vad som är gällande rätt och de överväganden som gjorts. Det sjätte kapitlet är

⁸ Brottsbalk (1962:700) 17 kap. 8-9 §§.

analytiskt och det är i detta kapitel som uppsatsens frågeställningar besvaras.

Det andra kapitlet behandlar frågan om vad som är gällande rätt rörande överprövning av valfrågor samt de olika typer av prövning som finns rörande överprövning av valfrågor. Även extra ordinära rättsmedel och äldre rätt behandlas.

Tredje kapitlet i uppsatsen redogör till att börja med för motiven för inrättandet av Valprövningsnämnden. Vidare behandlas Valprövningsnämndens sammansättning och Valprövningsnämndens arbetssätt. Det fjärde kapitlet behandlar om Valprövningsnämnden kan bedömas som oberoende och opartisk i sin överprövning. Slutligen behandlas frågan om partipolitiskt inflytande i Valprövningsnämnden och dess koppling till frågan om oberoende.

I det femte kapitlet redovisas erfarenheter och åtgärder från 2010 års allmänna val, föreslagna lagändringar och hur Valprövningsnämndens framtid ser ut.

I det avslutande sjätte kapitlet presenteras uppsatsens slutsatser som besvarar uppsatsens frågeställning.

2 Överklagande av valfrågor

2.1 En demokratifråga

Valbesvär är en viktig fråga för demokratin. Rätten till att få beslut gällande valresultat samt andra valfrågor oberoende och opartiskt överprövade är en helt ofrånkomlig förutsättning för att ett val ska kunna betraktas som helt demokratiskt. I det fall rätten till överprövning av beslut angående val inte finns kan förtroendet för valet och valresultatet kraftigt ifrågasätts.⁹ Överklagandena ska prövas av ett organ som är oberoende och opartisk i sitt arbete. Det finns inget tydligt svar på hur detta organ ska vara organiserat och det varierar mellan olika demokratier runt om i världen. Valbesvären kan prövas av ordinarie domstolar, särskilda valdomstolar, särskilda nämnder eller i vissa fall av de folkvalda församlingarna själva. En viktig befogenhet som organet måste ha för att kunna uppfylla sin funktion är att kunna upphäva valet och därmed förordna om nyval.¹⁰ Oavsett vilken typ av organ som prövar valbesvär är det viktigt att överklagandeprocessen är överskådlig och att det är lätt för väljarna att förstå hur överklagandeprocessen fungerar.¹¹

2.2 Äldre rätt fram till 1974 års regeringsform

Frågan om överklagande av val har i Sverige sedan 1700-talet varit en uppmärksammas fråga i och med den betydelsen förfarandet har. Troligtvis har proceduren med att utse representanter till olika beslutande organ varit omstridd i alla tider. Denna del om den äldre rätten angående överklagande avser tiden från 1700-talet fram till 1974 års regeringsform.

Det är under den så kallade frihetstiden som man kan se ett tydligt utvecklande av valprövningsinstitutet i Sverige. I 1723 års regeringsordning stadgades om hur de fyra ståndens representanter till riksdagen skulle utses. Inom adeln var det en fråga inom adelsfamiljen då varje adelsfamilj sände en representant. För prästerståndet skulle val ske inom kyrkan och borgarståndet skulle välja inom borgarståndet. För bondeståndet stadgades det att fria val skulle hållas.¹² Trots brist på ett tydligt stagande fanns det en grundprincip samt sedvana om hur överklagande av val skulle genomföras. Klagomål skulle framföras hos Kon:s Bef. (landshövdingen) som prövade frågan. Landshövdingens beslut kunde därefter överklagas till Kungl. Maj:t.¹³ I och med att kungamakten var mycket svag under frihetstiden

⁹ Massicott, Bais och Yoshinaka, 2004, s. 150.

¹⁰ Choe, 1997, s. 40f. och Electoral law, 2008, s. 160f.

¹¹ Electoral law, 2008, s. 160.

¹² Brusewitz, 1916, s. 235 och Lagerrooth, 1934, s. 103.

¹³ Lagerrooth, Nilsson och Olsson, 1934, s. 270 och 304f och Malmström, 1901, s. 215.

innebar det i princip att makten i fråga om valprovning låg hos regeringen.¹⁴ Kampen om att bli vald till riksdagen var ofta långt ifrån vad som idag skulle kunna betraktas som rent spel. Mutor, trakasserier och hotelser anses ha förekommit i stor utsträckning. Vidare är det klarlagt att ämbetsmän som förrättade valen inte var opartiska utan utnyttjade sin ställning och makt för att gynna det egna partiet eller rent personliga intressen. Detta avspeglades också när överklagandena prövades i första instans av Kon:s Bef. Följaktligen ansågs rätten att få välja fritt kränkt och besvären fördes vidare till Kungl. Maj:t. Det kan dock konstateras att det styrande partiet inte dragit sig för att besluta till sin egen fördel.¹⁵ Framför allt bondeståndet var mycket kritiska till bristen på en opartisk provning av deras överprovning av val av riksdagsledamöter, som skedde under den aktuella tiden. Detta ledde till att i förslaget om ny valordning 1771 flyttades rätten att pröva klagomål från både landshövding och Kungl. Maj:t till stånden själva.¹⁶ Förslaget kom dock aldrig att genomföras på grund av Gustav III:s statskupp 1772 och efterföljande maktövertagande, vilket innebar att frihetstidens författning upphävdes. Till följd av detta kom alla valprovningar att ske av Kungl. Maj:t.¹⁷

I och med riksdagsordningen 1810 stadgades det att för bondeståndet och borgarståndet att beslut rörande val först kunde överklagas till landshövdingen. För prästståndet stadgades det att överklagandet skulle göras till motsvarande landshövdingen inom kyrkoförvaltningen. Dessa avgöranden kunde sedan överklagas till Högsta domstolen. Valet av representanter till riksdagen inom adeln var fortfarande en fråga inom de olika adelsfamiljerna.¹⁸

År 1866 genomfördes representationsreformen och i och med detta avskaffades ståndsriksdagen och ersattes med tvåkammarriksdagen. I den nya riksdagsordningen stadgades det att överklagande av val skulle ske först till landshövding. Överprovning av landshövdingens beslut skulle därefter ske i Högsta domstolen.¹⁹ Bestämmelserna ändrades 1909 på så sätt att valbesvären endast kom att prövas i en instans, då landshövdingens provning avskaffades. Provningen flyttades också från Högsta domstolen till den nyinrättade Regeringsrätten som då blivit högsta förvaltningsdomstol.²⁰ Denna ordning kom att bestå tills det att Valprovsnämnden inrättades den 1 januari 1975 i enlighet med riksdagens beslut den 6 juni 1973 och den 27 februari 1974, antagna nya regeringsform.²¹

¹⁴ Fahlbeck, 1934, s. 128f.

¹⁵ Malmström, 1901, s. 214ff.

¹⁶ Olsson, 1948, s. 90ff.

¹⁷ Lagerroth, Nilsson och Olsson, 1934, s. 306. och Fahlbeck, 1934, s. 129.

¹⁸ Fahlbeck, 1934, s. 115f.

¹⁹ Sterzel, 1966, s. 5, 29 och 44f.

²⁰ Sterzel, 1966, s. 29f och 44f.

²¹ Riksdagsskrivelse 1973:265 och riksdagsskrivelse 1974:19.

2.3 Gällande rätt

Valprövningsnämnden är det centrala organet i det svenska valsystemet när det gäller överprövning av valfrågor. Valprövningsnämnden har även andra uppdrag som har ett direkt samband med val men som inte direkt påverkar valresultat.

2.3.1 Överklagande av valfrågor

Valprövningsnämnden prövar överklaganden rörande den centrala valmyndighetens fastställande av utgången av val till Sveriges riksdag och Europaparlamentet samt länsstyrelsernas beslut av fastställande av valresultatet i landsting- och kommunvalen.²² Överklaganden rörande valfrågor som regleras i vallagen (2005:837)²³ kan inte bli föremål för prövning i allmän förvaltningsdomstol, vilket följer av att överklagande endast får ske till respektive länsstyrelse eller Valprövningsnämnden.²⁴ Överklaganden enligt Vall som inte direkt gäller utgången av ett val är frågor om valkretsindelning, valkretsmandat, beslut om rättelse i röstlängd, registrering av partibeteckning, anmälan av kandidater samt valsedlar.²⁵

Vidare kan överklagande rörande beslut angående utgången av en folkomröstning enligt bestämmelserna i RF och länsstyrelsens beslut i samband med val till Sametinget prövas av Valprövningsnämnden.²⁶ Enligt riksdagsordningen (1974:153)²⁷, ansvarar Valprövningsnämnden även för att pröva överklaganden av val inom riksdagen med slutna valsedlar.²⁸

Den svenska varianten att hantera överklaganden av valfrågor är ganska unik. Inte bara det faktum att det är ett särskilt organ som prövar överklagandena utan också hur ledamöterna i Valprövningsnämnden väljs av riksdagen. I flertalet andra demokratier överklagas och prövas valfrågor av domstolar. Reglerna är varierande från land till land men någon form av domstolsprövning sker. Dock finns det vissa länder där det är motsvarande riksdagen som prövar överklagandena av valfrågor direkt.²⁹

2.3.2 Prövning av ledamöters behörighet

Valprövningsnämnden har utöver uppdraget att pröva överklaganden av valfrågor dessutom ansvaret för att kontrollera att riksdagsledamöterna är behöriga enligt RF:s bestämmelser. Denna prövning ska

²² 3 kap. 12§ RF., 14 kap. 1§ ValL. och 15 kap. 3§ 4 ValL.

²³ Härefter ValL.

²⁴ 15 kap. 1 – 3 §§ ValL och SOU 2004:11, s. 225.

²⁵ 15 kap. 3§ 1-3 ValL.

²⁶ 16§ Folkomröstningslag (1979:369)., och 3 kap. 33§ Sametingslag (1992:1433).

²⁷ Härefter RO.

²⁸ 7 kap. 5§ RO.

²⁹ Massicott, Bais och Yoshinaka, 2004, s. 155.

Valprövningsnämnden göra utan att någon anmälan härom inkommit.³⁰ Utöver detta är Valprövningsnämnden ansvarig för att granska av Valmyndigheten utfärdade bevis över valda ledamöter till Sveriges riksdag och till Europaparlamentet.³¹

2.4 Typ av prövning

Beslut från länsstyrelse eller den centrala valmyndigheten att fastställa utgången av ett val eller av sammanräkning för att förordna om ersättare kan överklagas hos Valprövningsnämnden och är rena valbesvär, överklaganden om själva utgången i val.³² Valprövningsnämnden kan besluta att upphäva ett val och förordna om omval i den berörda valkretsen under två förutsättningar. Dels om det förekommit avvikelser från föreskriven ordning någon gång under valprocessen, dels om någon hindrat röstning eller förvanskat röster eller på något annat sätt otillbörligen påverkat valet. Om rättelse kan ske genom ny sammanräkning eller en liknande mindre ingripande åtgärd ska beslutsmyndigheten efter Valprövningsnämndens beslut vidta sådan rättelse.³³ Begreppet annan mindre ingripande åtgärd ger inte Valprövningsnämnden någon rätt att själva vidta rättelse utan det ska ske via beslutsmyndigheten efter Valprövningsnämndens beslut.³⁴ Rättelser ska bara ske om det kan antas att det som har hänt kan ha inverkat på valutgången.³⁵ Bestämmelsen är en skärpning mot vad som gällde innan Valprövningsnämnden inrättades år 1974. Skärpningen motiverades av lagstiftaren med att denne ville få bort onödiga omräkningar och nyval då dessa moment riskerade att skapa en osäkerhet om riksdagens sammansättning och kunde enligt grundlagsberedningen, ske utan att orsaka mindre förtroende för rätten till att få valbesvär prövade. Dock framhölls det att det inte krävdes så mycket för att det skulle kunna antas att valresultatet hade påverkats.³⁶ Regeringsrätten har uttalat sig mycket kritiska till denna typ av bestämmelser.³⁷

2.4.1 Valbesvär

Ett val till riksdagen där riksdagsledamöter utses är en offentlig förrättning och därigenom en myndighetsåtgärd, valresultatet fastställs och därmed utses riksdagsledamöterna. Om något fel skulle ha begåtts vid denna myndighetsutövning kan besvär föras över beslutet.³⁸ Valbesvär är således

³⁰ 4 kap 11 § 2st RF.

³¹ 14 kap. 11 § ValL.

³² 15 kap. 3 § 4 ValL.

³³ 15 kap. 13 § 1-2st ValL.

³⁴ SOU 1972:16, s. 17f.

³⁵ 15 kap. 13 § 3st ValL.

³⁶ SOU 1972:16, s. 15ff och prop. 1974:35, s. 81f.

³⁷ Prop. 1968:27, s. 200f.

³⁸ Malmgren, 1948, s. 263.

en form av förvaltningsbesvär.³⁹ Formerna för prövningen av valbesvär är utformade på ett sådant sätt att prövningen kan betecknas som en rättsprövning.⁴⁰ Prövningen har vidare stora likheter med möjligheten att enligt kommunallagen (1991:900)⁴¹ få vissa kommunala beslut laglighetsprövade.⁴² Laglighetsprövningen av kommunalbeslut innebär att beslutets giltighet prövas och att domstolen endast kan godkänna eller upphäva beslutet. Domstolen kan således inte ändra beslutets innehåll.⁴³ Både kommunbesvär och valbesvär är därmed så kallat ”kassatoriska”.⁴⁴ Det är också möjligt att jämföra prövningen av valbesvär med den rättsprövning som enligt lag (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut⁴⁵. Prövningen av lagligheten i ett av regeringen fattat beslut sker av Högsta förvaltningsdomstolen efter att någon har framfört besvär över beslutet samt att beslutet rör den klagandes enskilda civila rättigheter eller skyldigheter. Högsta förvaltningsdomstolen ska upphäva beslutet om det strider mot någon rättsregel, om det behövs ska Högsta förvaltningsdomstolen dessutom återförvisa ärendet till regeringen. Beslutet ska inte upphävas om det är uppenbart att det begångna felet saknar betydelse för beslutet.⁴⁶ Prövningen av Högsta förvaltningsdomstolen rör enbart lagligheten av regeringsbeslutet och kan därför bara upphävas eller inte upphävas, Högsta förvaltningsdomstolen kan och får inte ersätta det överklagade beslutet med ett nytt.⁴⁷

Enligt praxis rörande rättsprövning kan det konstateras att bedömningen om huruvida ett beslut är rättsligt korrekt eller inte, tolkas ur ett vidare perspektiv än endast rättsligheten i snäv betydelse.⁴⁸ Utöver den strikta lagtolkningen om huruvida ett beslut strider mot en rättsregel, består också rättsprövningen av frågor gällande faktabedömning och bevisfakta samt om beslutet på något sätt inte har iakttagit kraven om saklighet, opartiskhet och allas likhet inför lagen. Det faktumet att det skulle ha begåtts något fel i förfarandet som skulle kunna ha påverkat utgången av beslutet prövas också inom rättsprövningen.⁴⁹ Det finns likheter med denna rättsprövning och med den prövning av valbesvär som Valprövningsnämnden gör, vid sin bedömning om huruvida ett valresultat ska anses riktigt eller inte.⁵⁰

När ett valbesvär prövas är det lagligheten i valet som prövas som ett rättsbesvär.⁵¹ Således är det frågan om valet har genomförts på ett lagligt och riktigt sätt. Det kan alltså inte bli tal om en prövning huruvida den valda

³⁹ SOU 1994:30, s. 279.

⁴⁰ Prop. 1996/97:70, s. 168.

⁴¹ Härefter KomL.

⁴² 10 kap. 1 § KomL.

⁴³ Bohlin, 2007, s. 241f.

⁴⁴ SOU 1994:30, s. 280.

⁴⁵ Härefter RättsprL.

⁴⁶ 1, 3 och 7 §§ RättsprL.

⁴⁷ Warnling-Nerep, 2011, s. 137.

⁴⁸ Warnling-Nerep, 2011, s. 131.

⁴⁹ RÅ 2007 not. 109.

⁵⁰ VPN 2010:36.

⁵¹ Sundberg, 1950, s. 129f.

personen exempelvis har tillräcklig utbildning eller meriter för att anses vara lämplig som exempelvis riksdagsledamot.⁵²

För att valbesvär ska prövas krävs det att besvär framförs över valet. Det finns således ingen möjlighet för Valprovsnämnden att på eget initiativ pröva om något har gått fel till vid ett val. Dock anses Valprovsnämnden ha en ganska stor möjlighet att avgöra provningens omfång eftersom det finns ett starkt intresse för att få ett riktigt valresultat och ett intresse att provningen ska ske på kort tid.⁵³ Av detta följer vidare att en likhet med kommunbesvär nämligen det att om ingen har överklagat beslutet så anses det vara godkänt oavsett om fel har begåtts eller ej.⁵⁴ Talerätten för att få anföra besvär anses vara vid då alla röstberättigade vid ett val och politiska partier som deltagit i valet får överklaga.⁵⁵ Vall:s bestämmelser om talerätt är uttömmande.⁵⁶ Det faktum att besvärsorganet endast kan upphäva ett beslut och återförvisa det till beslutsmyndigheten ger inte beslutsmyndigheten någon möjlighet att själv välja om åtgärd ska vidtagas eller inte. Det är sålunda enbart fråga om ett förordnande som beslutsmyndigheten ska verkställa.⁵⁷

2.4.2 Överprövning av administrativa valfrågor

Prövningen av de administrativa valfrågorna är att behandla som vanliga förvaltningsbesvär.⁵⁸ Vid prövningen av förvaltningsbeslut har besvärsmyndigheten större befogenheter än vid en laglighetsprövning. Det överklagade beslutet kan inte bara upphävas, besvärsmyndigheten kan även ändra beslutsmyndighetens beslut eller ersätta det överklagade beslutet med ett nytt beslut.⁵⁹ Således är Valprovsnämndens prövning av överklaganden av de administrativa valfrågorna inte på samma tydliga sätt en form av laglighetsprövning av beslutsmyndighetens beslut. Av Valprovsnämndens beslut framkommer det att Valprovsnämnden anser sig ha rätt att besluta om olika typer av åtgärder. I fall där Valprovsnämnden beslutat om att inte bifalla överklagandet har det vid tillfällen endast uttalats att överklagandet lämnas utan bifall eller att överklagandet avslås⁶⁰. I vissa fall har Valprovsnämnden i sitt beslut angivit att man inte ändrar beslutsmyndighetens beslut⁶¹. På samma sätt är det i fråga om när Valprovsnämnden bifaller överklagande, där dels Valprovsnämnden har ändrat beslutsmyndighetens beslut direkt⁶² samt dels upphävt beslutsmyndighetens beslut och återförvisat ärendet till

⁵² Malmgren, 1948, s. 268.

⁵³ Prop. 1974:35, s. 83. och Ragnemalm, 1981, s. 127ff.

⁵⁴ Wennergren, 1971, s. 217.

⁵⁵ 15 kap. 4 § Vall.

⁵⁶ Prop. 1981/82:222, s. 28.

⁵⁷ Ragnemalm, 1981, s. 112.

⁵⁸ Björkman, 1999, s. 58.

⁵⁹ Strömberg och Lundell, 2011, s. 221.

⁶⁰ VPN 1980:111 och VPN 2006:8.

⁶¹ VPN 1979:9, VPN 1982:2 och VPN 1999:1.

⁶² VPN 1982:1 och VPN 2008:9.

beslutsmyndigheten⁶³. Att de administrativa valfrågorna prövas som vanliga förvaltningsbesvär påverkar också talerätten i jämförelse med överklaganden rörande valresultatet. Talerätten i dessa frågor tillkommer den som beslutet berör och går emot.⁶⁴

Fastställandet av valkretsindelningen till landstings- och kommunfullmäktige ska ske av länsstyrelsen efter förslag från respektive kommun och landsting samt antalet mandat som varje valkrets tilldelas. Vidare ska varje kommun delas in i valdistrikt. Indelningen ska vara så att varje valdistrikt innehåller mellan 1 000 och 2 000 röstberättigade. Vid särskilda skäl får ett valdistrikt innehålla färre än 1 000 och fler än 2 000 röstberättigade. Om det föreligger synnerliga skäl får ett valdistrikt innehålla färre än 300 röstberättigade.⁶⁵ Dessa beslut kan överklagas till Valprövningsnämnden.⁶⁶ Kommunernas indelning i valdistrikt är av betydelse för att valen ska kunna genomföras på ett enkelt och tillförlitligt sätt. Betydande skäl vid en bedömning om att frångå huvudregeln angående valdistriktens storlek är dels frågan om att det ska kunna vara enkelt att ta sig till vallokalen, viktigare är dock att valhemligheten ska kunna garanteras, vilket torde bli svårare ju mindre valdistrikten är.⁶⁷ Även den centrala valmyndighetens beslut om fördelning av de fasta mandaten till respektive valkrets i riksdagsvalet kan överklagas till Valprövningsnämnden.⁶⁸

Inför allmänna val upprättas vallängder med de som är röstberättigade. Om någon anser att vallängden innehåller fel angående sig själv eller att man felaktigt inte är upptagen i röstlängden kan denne begära rättelse. Frågan om rättelse prövas av länsstyrelsen. Om den som har begärt rättelse inte anser sig nöjd med länsstyrelsens rättelsebeslut kan överklagande av detta beslut göras till Valprövningsnämnden.⁶⁹

En administrativ valfråga är registreringen av partibeteckningar. Beslut om registrering av partibeteckning fattas av den centrala valmyndigheten och beslutet får överklagas till Valprövningsnämnden.⁷⁰ Det har uttalats att handläggningen av registreringen av partibeteckningar regleras av FL:s bestämmelser.⁷¹ För att en partibeteckning ska registreras krävs det att vissa krav uppfylls. En partibeteckning kan endast bestå av ord, vidare krävs det att anmälan om registrering har undertecknats av ett bestämt antal personer, beroende på vilket val registreringen avser. Registrering får inte ske om det finns en förväxlingsrisk med annan partibeteckning som är registrerad eller som har anmälts för registrering och det finns risk att båda partibeteckningarna blir registrerade till samma val. Förväxlingsrisken gäller även för sedan fem år tillbaka avregistrerade partibeteckningar rörande

⁶³ VPN 1975:3 och VPN 2006:6.

⁶⁴ 22 § FL.

⁶⁵ 4 kap. 8, 10, 13, 14 och 17 §§ ValL.

⁶⁶ 15 kap. 3 § 1 ValL.

⁶⁷ Prop. 1975:27, s. 21f. och KU 1975:15, s. 14f.

⁶⁸ 4 kap. 3 § och 15 kap. 3 § 3 a ValL.

⁶⁹ 5 kap. 1 och 6 §§ och 15 kap. 3 § 2 ValL.

⁷⁰ 2 kap. 1 § och 15 kap. 3 § b ValL.

⁷¹ Prop. 1996/97:70, s. 184.

samma typ val.⁷² Att partibeteckningar kan förväxlas med varandra har ansetts innebära en risk att väljaren lägger sin röst på ett annat parti än vad som varit väljarens avsikt. Bedömningen av förväxlingsrisken ska göras utefter hänsyn till om väljaren skulle kunna komma att förväxla partibeteckningarna i val. Vid bedömningen ska även eventuella förkortningar av den registrerade partibeteckningen vägas in. En registrering av en ny partibeteckning ska dock inte avslås bara för att det finns någon form av tydlig avlägsen förväxlingsrisk.⁷³ För att en partibeteckning ska få registreras måste den tydligt skilja sig ifrån en registrerad partibeteckning.⁷⁴ I samband med registreringen av partibeteckningar är vidare frågan om anmälan av kandidater och frågor som gäller valsedlar av betydelse. Beslut som rör anmälan av kandidater och valsedlar kan överklagas till Valprovsnämnden.⁷⁵

2.5 Valprovsnämnden och EU

Sverige är medlem i den Europeiska Unionen⁷⁶ och därmed aktualiseras frågan om huruvida de svenska bestämmelserna angående överklagande av valfrågor är förenliga med EU-rätten. Detta gäller både reglerna angående inhemska val och val till Europaparlamentet.

2.5.1 EU:s valregler

Reglerna om val inom EU aktualiseras främst i fråga om val till Europaparlament men också i fråga om kommunala val. Europaparlamentet är sammansatt av företrädare från EU:s medborgare och ledamöterna ska väljas i allmänna, direkta och fria, och hemliga val.⁷⁷ Valen till Europaparlamentet styrs till största del av respektive medlemsstats nationella valsysteem. Det är upp till varje medlemsstat att reglera hur valet till Europaparlamentet ska genomföras på de områden där det inte finns några gemenskapsrättsliga bestämmelser tills det att en enhetlig valordning upprättats.⁷⁸ Europaparlamentet har till uppgift att utarbeta en sådan valordning.⁷⁹ Det finns ingen gemensam valordning för samtliga medlemsstater, det finns dock några bestämmelser som är gemensamma. Valen till Europaparlamentet ska vara proportionella och ske med listval

⁷² 2 kap. 3 § ValL.

⁷³ Prop. 1974:35, s. 71f.

⁷⁴ KU 1974:21, s. 18f.

⁷⁵ 15 kap. 3 § 3 ValL.

⁷⁶ 1 kap. 10 § RF.

⁷⁷ Artikel 14 (2 & 4) EU-fördraget.

⁷⁸ Artikel 7 (2) Beslut 76/787/EEG av företrädarna för medlemsstaternas regeringar församlade i rådet om akten om allmänna direkta val av företrädare i Europaparlamentet.

⁷⁹ Artikel 223 EUF-fördraget.

eller genom single transferable vote förfaranden.⁸⁰ Valbarheten och rösträtten till Europaparlamentet tillfaller unionsmedborgare, det vill säga den som är medborgare i en medlemsstat⁸¹, enligt samma bestämmelser som medborgare i den staten har rösträtt och är valbara, det vill säga i enlighet med de nationella bestämmelserna. Bestämmelsen om valbarhet och rösträtt gäller också vid kommunala val.⁸² Rätten att rösta samt att vara valbar till Europaparlamentet är tydligt fastslagen som en grundläggande rättighet.⁸³ Således följer att det kan förekomma skillnader mellan valbestämmelserna i de olika medlemsstaterna och samtidigt att de nationella valbestämmelserna har en EU-rättslig betydelse.⁸⁴

Det finns i EU inga gemensamma bestämmelser angående hur överklagande av valfrågor ska ske eller prövas och det regleras därmed genom nationell lagstiftning i respektive medlemsstat. Prövningen av överklagande av valresultat sker på olika sätt i EU:s medlemsstater, av både parlament, domstolar eller den svenska varianten med en särskild Valprövningsnämnd.⁸⁵ Som ovan redovisats överklagas valfrågor i Sverige rörande Europaparlament i enlighet med Vall på samma sätt som övriga allmänna val.⁸⁶

2.5.2 Särskilt om valbesvär vid val till Europaparlamentet

I och med Sveriges inträde i EU hölls det 1995 val till Europaparlamentet för första gången. Bestämmelserna om valet reglerades då i en särskild lag.⁸⁷ Huvudtanken med valen till Europaparlamentet var att det skulle följa samma regler som valen till riksdagen. Därav var det naturligt att valbesvär rörande europaparlamentsvalet kom att prövas av Valprövningsnämnden. I konstitutionsutskottets behandling berördes frågan om vilken sammansättning av Valprövningsnämnden, som skulle pröva överklaganden rörande val till Europaparlamentet. Såsom bestämmelserna var utformade skulle det vara den Valprövningsnämnd som var utsedd av den föregående riksdagen, som skulle pröva valbesvaren angående Europaparlamentet. Detta ansågs onödigt krångligt och inte motiverat, därför uppmanade konstitutionsutskottet regeringen att se över bestämmelsen i samband med det då pågående arbetet med en ny vallag.⁸⁸ Regeringen föreslog i förslaget på 1997 års vallag att denna bestämmelse

⁸⁰ Artikel 1 Rådets beslut av den 25 juni 2002 och av den 23 september 2002 om ändring av akten om allmänna direkta val av företrädare i Europaparlamentet, som utgör en bilaga till beslut 76/787/EKSG, EEG, Euratom, (2002/772/EG, Euratom).

⁸¹ Artikel 20 (1) EUF-fördraget.

⁸² Artikel 20 (2 b) EUF-fördraget.

⁸³ Artikel 39 EU-stadgan om grundläggande rättigheter.

⁸⁴ Lebeck. 2013, s. 264f.

⁸⁵ Europaparlamentet, 2013.

⁸⁶ Se avsnitt 2.3.1 ovan.

⁸⁷ Lag (1995:374) om val till Europaparlamentet.

⁸⁸ 1994/95:KU40, s. 1 och 25ff. och 43 § lag (1995:374) om val till Europaparlamentet.

skulle ändras så att bestämmelserna blev mera praktiska.⁸⁹ Således prövas idag överklagande av valet till Europaparlament av den Valprövningsnämnd som är vald när valet äger rum.⁹⁰

Inför det svenska medlemskapet i EU så presenterade den dåvarande grundlagsberedningen ett betänkande angående hur de svenska grundlagarna förhöll sig i förhållande till EU-rätten. Värt att notera är att frågan om valbesvär och Valprövningsnämnden inte behandlades.⁹¹

2.6 Extraordinära rättsmedel

2.6.1 Resning

Valprövningsnämndens beslut kan inte överklagas, vilket stadgas i RF.⁹² I kommentarer till RF i samband med dess ikraftträdande framhölls att Valprövningsnämndens beslut skulle kunna bli föremål för resning i enlighet med RF:s bestämmelser⁹³. Regeringsrätten skulle kunna bevilja resning av Valprövningsnämndens beslut i det fall som något grovt fel hade begåtts.⁹⁴ Resning innebär att ett beslut som vunnit laga kraft kan prövas på nytt. Frågan om resning prövas efter ansökan och rätten att ansöka om resning har den som uppfyller FL:s bestämmelser om besvär rätt.⁹⁵ Prövning av ett beslut vid resning utgår från ett besluts sakliga innehåll, har något väsentligt felaktigt påverkat vilket beslut som fattats eller om rättstillämpningen varit felaktig.⁹⁶ Resningen ska möjliggöra materiell rättvisa vilket gör att om återopad anledning till resning inte kan komma att leda till en ändrat beslut så ska resning inte beviljas trots att fel har begåtts. Det finns ingen bortre gräns för när en ansökan om resning kan göras efter det att beslutet vunnit laga kraft. Ansökan om resning kan också göras flera gånger, mot samma beslut och med nya grunder.⁹⁷

Bestämmelserna för om när resning ska beviljas i ett förvaltningsärende stadgar att det beroende på ett särskilt förhållande ska anses finnas synnerliga skäl att pröva saken igen.⁹⁸ Resningsansökningar som slutligen har avgjorts av en förvaltningsmyndighet prövas därefter vid överklagan av en kammarrätt.⁹⁹ Kammarrättens beslut i fråga om resning kan överklagas

⁸⁹ Prop. 1996/97:70, s. 166f.

⁹⁰ 15 kap. 11 § Vall.

⁹¹ SOU 1993:14.

⁹² 3 kap. 12§ RF.

⁹³ 11 kap. 13 § RF.

⁹⁴ Broomé och Eklundh, 1973, s. 57.

⁹⁵ Strömberg och Lundell, 2011, s. 227f.

⁹⁶ Holmberg, Stjernqvist, Isberg, Eliason och Regner, 2012, s. 541ff.

⁹⁷ Wennergren och von Essen, 2013, s. 474 och 464.

⁹⁸ 37 b § FPL.

⁹⁹ 8 § 1 st 3 lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

till Högsta förvaltningsdomstolen. Prövningstillstånd krävs för att Högsta förvaltningsdomstolen ska pröva ärendet.¹⁰⁰

För att det ska anses föreligga skäl för resning ska det således både finnas något särskilt förhållande för att på nytt pröva den aktuella frågan samt föreligga synnerliga skäl för att denna prövning ska göras. Det krävs att något nytt har tillkommit sedan beslutet fattades. Det kan röra sig om att nya omständigheter eller bevis framkommit eller att något processuellt fel har begåtts. Resning kan beviljas om det har framkommit sådana fakta att beslutet som resning har begärts över, kommer i ett annat synsätt i sin helhet eller i någon del. Vidare kan ett processfel såsom en jävssituation var grund för resning. Det faktum att beslutet som resningsprövningen rör har baserats på en felaktig rättstillämpning kan också vara grund för resning. Formuleringen att det krävs synnerliga skäl för att resning ska beviljas, visar att möjligheten till beviljande tolkas restriktivt.¹⁰¹

Utslaget av prövningen om resning kan förutom att resningsansökan avslås eller avisas, bli att ärendet återförvisas för förnyad prövning av den som sist beslutade i ärendet. Möjligheten finns dock att beslutet ändras direkt av domstolen som prövar frågan om resning. Att beslutet ändras direkt i och med prövningen om resning torde var undantagsfallen då det är tydligt hur utslaget i ärendet ska bli.¹⁰²

Ett exempel på då en domstol gått in och avgjort ett val är presidentvalet i USA år 2000 där den amerikanska högsta domstolen avgjorde valet och därigenom undvek en mycket oklar situation. Det amerikanska presidentvalet år 2000 avgjordes i praktiken i domstol eftersom det rådde oklarhet om vilken kandidat som vunnit delstaten Floridas elektorsröster. I och med att den amerikanska federala högsta domstolen stoppade omräkningar av röster i vissa valdistrikt på grund av att dessa ansågs bryta mot konstitutionen så tilldelades den republikanska kandidaten Bush Floridas samtliga elektorsröster och kom därmed att vinna presidentvalet. Domstolen uttalade att trots att den hade den största respekt för att presidenten skulle väljas av folket och enligt de regler som lagstiftarna satt upp så var det domstolens skyldighet att gå i och lösa den situation som hade uppstått, där det rådde stor oklarhet vad som gällde och vem som hade vunnit presidentvalet.¹⁰³

2.6.2 Övriga kontrollmöjligheter

När det gäller möjligheterna för väljarna att kontrollera Valprövningsnämnden är det värt att notera att Valprövningsnämnden inte

¹⁰⁰ 33 och 35 §§ FPL.

¹⁰¹ Wennergren och von Essen, 2013, s. 471ff.

¹⁰² Wennergren och von Essen, 2013, s. 478.

¹⁰³ Bush v. Gore - 531 U.S. 98 (2000).

står under riksdagens ombudsmäns¹⁰⁴ tillsyn. Det stadgas nämligen uttryckligen att JO inte får utöva tillsyn över Valprovsnämnden.¹⁰⁵

Även om frågan huruvida Valprovsnämnden ska pröva valbesvär inte varit så utredd eller debatterad, så har det funnits tankar om att inte ha viss kompetensdelning mellan valsystemets olika organ. Frågan har väckts om huruvida Valmyndigheten ska vara en myndighet under riksdagen istället för under regeringen. Frågan ledde inte fram till något förslag eftersom tanken på att riksdagen både skulle fastställa och ansvara för prövningen över överklagandena över valen skulle kunna påverka förtroendet för de svenska valresultaten negativt.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Härefter JO.

¹⁰⁵ 2§ 3st 2p lag (1986) med instruktion för riksdagens ombudsmän.

¹⁰⁶ SOU 2004:111 Del 1, s. 119f.

3 Valprovningensnämndens inrättande 1974

3.1 Den partiella författningsreformen 1969

Inför inrättandet av den föreslagna valprovningensnämnden var den partiella författningsreform som genomfördes år 1969 av betydelse och därför kommer den att behandlas i berörda delar. Reformen bygger på grundlagsberedningens betänkande som presenterades år 1967¹⁰⁷. Den stora ändringen var införandet av enkammarriksdagen, som skulle väljas med ett nytt proportionellt valsystem för hela riket.¹⁰⁸ I enlighet med förslaget så hölls det första valet till enkammarriksdagen år 1970. Frågan om hur riksdagen och valsystemet skulle var utformat hade under arbetet med att reformera författningen, varit en betydande politisk fråga som i och med detta var avgjord.¹⁰⁹ Innan RF:s ikraftträdande tillträdde den nyvalda riksdagen den första januari året efter det att val hållits. Valet hölls i september. Det fanns således gott om tid i det fall att valet skulle överklagas och ett eventuellt omval skulle behövas hållas.¹¹⁰ I och med införandet av enkammarriksdagen och nytt valsystem utredde grundlagsberedningen huruvida några förändringar av överklaganderegler behövdes.¹¹¹

Det tidigare valsystemet innebar att val i en valkrets var ett isolerat val, som inte påverkade mandatfördelningen i övriga valkretsar. För valprovningen innebar det att vid provningen kunde provning ske i respektive valkrets utan att hänsyn behövdes tas till andra valkretsar. Detta förändrades i och med det nya proportionella valsystemet för hela riket, vilket kunde leda till att fel i en valkrets kunde påverka mandatfördelningen inte bara i den valkretsen utan också i andra valkretsar. Detta ledde samtidigt till att det konstaterades att samtliga röstberättigade torde ha besvär rätt i samtliga valkretsar. Det vill säga, det skedde en utökning av besvär rätten.¹¹² Trots detta och trots synpunkter på arbetssättet vid provningen av valbesvär så konstaterade grundlagsberedningen att det inte fanns någon anledning att inte ha kvar överklagandet av valbesvär i Regeringsrätten. Frågan om att flytta den diskuterades inte ens.¹¹³ Detta att frågan var behandlad av grundlagsberedningen om att det nya riksproportionella valsystemet kunde innebära ändrade förutsättningar för provningen av överklaganden samt att inget förslag på alternativ lösning presenterades uppmärksammades av

¹⁰⁷ SOU 1967:26.

¹⁰⁸ Prop. 1968:28, s. 1ff.

¹⁰⁹ Holmberg, Stjernqvist, Isberg, Eliason och Regner, 2012, s. 17.

¹¹⁰ SOU 1966:17, s. 69f.

¹¹¹ SOU 1966:17, s. 158f.

¹¹² SOU 1966:17, s. 158ff.

¹¹³ SOU 1966:17, s. 158f och 203.

departementschefen.¹¹⁴ En ökning av överklaganden av val ansågs kunna komma att ske men det uttalades att eftersom att antalet överklaganden tidigare varit så lågt torde det inte bli fråga om någon kraftig ökning av antalet överklaganden. Det som framhölls som huvudskälet till att inte förändra överklagandereglerna var dock den väl tilltagna tiden mellan val och tillträde, då denna tid ansågs tillräcklig för att behandla överklagande och även ett eventuellt omval.¹¹⁵ Dåvarande Regeringsrätten anförde att det nya valsystemet skulle innebära förändrade och försvårade förutsättningar för Regeringsrättens prövning av överklaganden. Vidare anförde Regeringsrätten att det inte kunde uteslutas att det skulle kunna ske en stor ökning av antalet överklaganden. Dock menade Regeringsrätten att det inte fanns någon tillräckligt stark invändning för att inte införa det nya valsystemet.¹¹⁶ Departementschefen var enig med Regeringsrätten men konstaterade att det inte förelåg något problem, som var så stort att Regeringsrätten inte skulle kunna hantera det.¹¹⁷

3.2 Nämnd under riksdagen

I mars 1972 presenterade grundlagsberedningen¹¹⁸ sitt slutbetänkande, där förslag på en ny regeringsform och riksdagsordning presenterades som en del av den totala författningsreformen. Inrättandet av Valprövningsnämnden var en av nyheterna i den nya regeringsformen.¹¹⁹

Grundlagsberedningen föreslog att överklagande av ett val skulle prövas av en av riksdagen utsedd nämnd istället för Regeringsrätten. Skälen för denna förändring var att det skulle vara en snabb handläggning av ett överklagande av val då det ansågs vara av stor vikt att det inte under längre tid rådde oklarheter om riksdagens sammansättning. Ett snabbt valgenomslag prioriterades.¹²⁰ Grundlagsberedningen hänvisade i sitt förslag att den nyvalda riksdagen skulle komma att sammanträda inom betydligt kortare tid än vid tidigare riksdagsval.¹²¹ Den osäkerhet som ett överklagande och ett eventuellt omval ansågs skapa, både rörande riksdagens sammansättning och regeringsbildningen skulle enligt grundlagsberedningen vara så tidsmässigt kort som det var möjligt.¹²² Denna åsikt delades av departementschefen¹²³, som framhöll betydelsen av en snabb överklagandeprocess. Överklagandeprocessen skulle garantera att inget valresultat, som uppkommit på grund av något fel, skulle få bestå.¹²⁴ Enligt

¹¹⁴ Prop. 1968:27, s. 200f.

¹¹⁵ Prop. 1968:27, s. 161ff.

¹¹⁶ Prop. 1968:27, s. 167f.

¹¹⁷ Prop. 1968:27, s. 201.

¹¹⁸ Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 april 1966 för fortsatt utredning av författningsfrågan.

¹¹⁹ SOU 1972:15, s. 11f.

¹²⁰ SOU 1972:15, s. 128ff.

¹²¹ SOU 1972:15, s. 18 och 127f.

¹²² Holmqvist och Stjernquist, 1973, s. 70.

¹²³ Justitieminister Lennart Geijer (s).

¹²⁴ Prop. 1973:90, s. 254f.

grundlagsberedningen var det viktigt att tiden för handläggningen av ett överklagande skulle vara så kort som möjligt. Vidare så syftade grundlagsberedningens förslag till att det skulle bli sällsynt med beslut om att hålla omval då detta ansågs leda till oklarheter om riksdagens sammansättning.¹²⁵ Ett exempel på hur illa det kunde bli i ett folkvalt beslutande organ om processen med överklagande av valfrågor inträffade i Kanada. I det kanadensiska exemplet överklagades valet till domstol. Domstolens beslut avkunnades fem år senare och då konstaterade att en ledamot valts felaktigt. Vid tiden för domstolens beslut hade dock redan ett nytt ordinarie val hållits.¹²⁶

Femton dagar efter riksdagsvalet ska den nyvalda riksdagen samlas. Den ersätter då den avgående riksdagen och är riksdag fram tills det att en ny riksdag har valts och samlats.¹²⁷ Grundlagsberedningen föreslog denna nyordning istället för att den nyvalda riksdagen skulle samlas först i januari året efter att riksdagsval hållits. Skälen till detta var att det ansågs principiellt fel att det skulle gå så pass lång tid från ett val tills att den nya riksdagen tillträde.¹²⁸ Förhållandet att den gamla riksdagen fortsatte sitt arbete efter det att det fanns en nyvald riksdag var under all kritik då det inte kunde anses fullt demokratiskt. Av den anledningen mötte förslaget inget motstånd i den fortsatta behandlingen av förslaget om ny regeringsform.¹²⁹ Införandet av denna bestämmelse om ett snabbt valgenomslag ansågs vara en av mycket stor betydelse i regeringsformen.¹³⁰ Departementschefen anförde att införandet av det snabba valgenomslaget gjorde det nödvändigt med inrättande av ett nytt organ för prövning av valbesvär.¹³¹ I det fallet att beslut om valresultatet dröjer så stadgas det att riksdagen inte får samlas tidigast förrän den fjärde dagen efter det att valresultatet kungjorts.¹³²

Garanti för en tillräckligt snabb överklagandeprocess av valfrågor kunde enligt grundlagsberedningen bara tillgodoses genom att prövningen skulle bli friare och smidigare än den som skedde i en domstol. Den friare och smidigare handläggningen skulle leda till större möjligheter att undvika omotiverade omval, vilket skulle regleras med bestämmelser i vallagen. Resultatet av detta antagande var att grundlagsberedningen föreslog att ett särskilt besvärsorgan skulle inrättas för att ansvar för överklagande av val, en valprövningsnämnd. Grundlagsberedningen framhöll dock att det var viktigt att prövningen av överklagande av valfrågor även i fortsättningen skulle ha karaktär av rättstillämpning.¹³³ Detta tolkades av Regeringsrätten som att det fanns en vilja att den föreslagna valprövningsnämnden skulle komma att pröva överklagandena rörande valfrågor mer politiskt och praktiskt, detta till trots grundlagsberedningens garanti om att karaktären av

¹²⁵ SOU 1972:15, s.128ff.

¹²⁶ Massicott, Bais och Yoshinaka, 2004, s. 150.

¹²⁷ 3 kap. 10§ RF.

¹²⁸ SOU 1972:15, s. 89f.

¹²⁹ Prop. 1973:90, s. 165 och 249f.

¹³⁰ Broomé och Eklundh, 1973, s. 48f.

¹³¹ Prop. 1973:90, s. 167.

¹³² 3 kap. 10§ RF.

¹³³ SOU 1972:15, s.129.

rättstillämpning skulle finnas kvar.¹³⁴ Grundlagsberedningens förslag om inrättande av den föreslagna valprovsnämnden tillstyrktes av departementschefen, med undantag om nämndens sammansättning som behandlas nedan.¹³⁵

Riksdagens konstitutionsutskott hade i sin behandling av förslaget om ny regeringsform inga invändningar mot inrättandet av den föreslagna valprovsnämnden.¹³⁶ Även om det fanns en politisk majoritet för inrättandet av den föreslagna valprovsnämnden fanns det kritik och reservationer mot förslaget som anfördes av två ledamöter i konstitutionsutskottet. Det framfördes starka åsikter om att det var ogenomtänkt och felaktigt att flytta provningen av överklagande till den föreslagna valprovsnämnden från den oberoende och opartiska domstolsprovningen som tidigare skett i Regeringsrätten. Enligt kritikerna uppfyllde förslaget med en valprovsnämnd inte kravet på oberoende och opartisk provning.¹³⁷ Grundlagsberedningens förslag om inrättande av den föreslagna valprovsnämnden fick viss kritik och ett förvånande mottagande för att ha frångått de krav, som alla var överens om angående provningens noggrannhet i och med införandet av enkammarriksdag år 1969 och dess förarbeten.¹³⁸

Argumentet om att den föreslagna valprovsnämnden skulle kunna pröva överklagande av val så snabbt som det snabba valgenomslaget krävde, blev i förslagets remissbehandling ifrågasatt. Regeringsrätten uttalade tydligt att de inte fanns några omständigheter som skulle göra att en domstolsprovning inte skulle kunna genomföras lika snabbt som en provning i den föreslagna valprovsnämnden, en åsikt som delades av Kammarrätten i Göteborg.¹³⁹ Mål rörande överklaganden av val hade i den gamla ordningen behandlats med förtur i Regeringsrätten.¹⁴⁰ I den fortsatta behandlingen av ärendet framfördes i en motion till riksdagen denna åsikt om att överklaganden av valfrågor skulle kunna lösas snabbt och praktiskt i Regeringsrätten och där, inom minst samma tidsintervall, som i den föreslagna valprovsnämnden.¹⁴¹

Grundlagsberedningen var enig i alla frågor som gällde inrättande av den föreslagna valprovsnämnden och inga särskilda yttrande i grundlagsberedningen behandlade den föreslagna valprovsnämnden.¹⁴² Grundlagsberedningens motiv till sitt förslag för ny regeringsform och riksdagsordning fick viss kritik för att den inte var tillräckligt omfattande

¹³⁴ Prop. 1973:90 Bilaga 3, s. 178.

¹³⁵ Prop. 1973:90, s. 254ff.

¹³⁶ KU 1973:26, s. 27f.

¹³⁷ Motion 1973:1889 (C), s. 2. och KU 1973:30, s.113.

¹³⁸ Herlitz, 1972, s. 520f.

¹³⁹ Prop. 1973:90 Bilaga 3, s. 178f.

¹⁴⁰ Prop. 1968:27, s. 162.

¹⁴¹ Motion 1973:1889 (C), s. 2.

¹⁴² SOU 1972:15, s. 7.

och vidare uppfattades det som att vissa frågor inte var tillräckligt utredda eller övervägda.¹⁴³

Vald riksdagsledamot och ersättare utövar sitt uppdrag oberoende av att valet har överklagats. Om överklagandet bifalls så intar ny ledamot sitt uppdrag när beslutet om ändring har kungjorts.¹⁴⁴ Detta är en viktig bestämmelse ur ett parlamentariskt perspektiv eftersom att den garanterar att det inte vid något tillfälle råder oklarheter om riksdagens sammansättning.¹⁴⁵ Det ansågs förefalla naturligt att den föreslagna valprövningsnämnden även skulle pröva överklaganden rörande andra val än riksdagsval, således även pröva överklagandena rörande landstings- och kommunvalen.¹⁴⁶

3.2.1 Regeringsrätten

Av betydelse var Regeringsrättens remissyttrande på grundlagsberedningens förslag över inrättandet av den föreslagna valprövningsnämnden. Dels för att det är en av landets högsta domstolar men också samtidigt på grund av att det var Regeringsrätten som i och med förslaget fråntogs sin behörighet att pröva överklaganden av val. Regeringsrätten var mycket kritiskt och avstyrkte bestämt förslaget på att inrätta den föreslagna valprövningsnämnden. Rättssäkerheten var för Regeringsrätten ett väsentligt argument för att inte inrätta den föreslagna valprövningsnämnden. Väljarna måste kunna lita på att deras vilja som de uttryckt i val också kommer till uttryck i riksdagens sammansättning samt att val har skett i enlighet med gällande bestämmelser. Detta kunde enligt Regeringsrätten endast ske genom att ett oberoende organ rättsligt prövar överklagandena angående val. Denna prövning borde inte ske av ett organ som består av ledamöter från det direkt berörda partierna i valen.¹⁴⁷

3.3 Valprövningsnämndens sammansättning

I och med förslaget om flytten av valprövningen till den föreslagna valprövningsnämnden från Regeringsrätten var det naturligt att frågan om hur valprövningsnämndens sammansättning skulle se ut blev och har sedan dess varit central. I det ursprungliga förslaget från grundlagsberedningen skulle den föreslagna valprövningsnämnden bestå av en ordförande och sex ledamöter. Det uppställdes inga kompetenskrav på varken ordföranden eller

¹⁴³ Herlitz, 1972, s. 515f.

¹⁴⁴ 3 kap. 12§ 2st RF.

¹⁴⁵ SOU 1972:15, s. 130.

¹⁴⁶ Prop. 1973:90, s. 256.

¹⁴⁷ Prop. 1973:90 Bilaga 3, s. 177f.

ledamöterna. Ordföranden skulle väljas särskilt. Samtliga medlemmar skulle kunna hämtas både inifrån och utifrån riksdagen.¹⁴⁸

3.3.1 Lekmän, domar eller sakkunniga

Grundlagsberedningen uttalade i frågan om ledamöternas kompetenskrav i sin motivering till förslaget. Där framhölls att de frågor som den föreslagna valprövningsnämnden skulle komma att besluta i, var viktiga och det kunde medföra stora konsekvenser. Följden av detta var att grundlagsberedningen ansåg det lämpligt att ledamöter som hade politisk erfarenhet ingick i den föreslagna valprövningsnämnden. Inte bara politisk erfarenhet ansågs vara önskad i den föreslagna valprövningsnämnden utan grundlagsberedningen utgick även från att ledamöter med sakkunskap i juridik samt i valfrågor krävdes för att den föreslagna valprövningsnämnden skulle kunna fungera på tänkt sätt.¹⁴⁹ I grundlagsberedningens förslag till vallag uttalades det att den föreslagna valprövningsnämnden skulle kunna använda sig av statistiska metoder för att avgöra vissa valfrågors påverkan.¹⁵⁰ Sakkunskapen på den föreslagna valprövningsnämndens ordförande menade grundlagsberedningen skulle följa av stadgandet att ordföranden ska väljas skilt från de andra ledamöterna.¹⁵¹ Detta förslag på sammansättning av den föreslagna valprövningsnämnden kritiserades hårt under förslagets remissbehandling. Det påpekades av flera remissinstanser, däribland Regeringsrätten, att det inte fanns några försäkringar om att rätt ledamöter med vara sig juridisk eller annan önskvärd sakkunskap valdes. Av de åsikter som framkom i remissyttrandena ansåg flera remissinstanser att det borde lagreglernas, så att ledamöter med juridisk och annan sakkunskap garanterades i den föreslagna valprövningsnämnden. Utan sådana garantier skulle det finnas en risk att i den föreslagna valprövningsnämnden skulle få en helt politisk sammansättning.¹⁵² Att den föreslagna valprövningsnämndens ordförande och ledamöter skulle komma att väljas av riksdagen ansågs som det mest rimliga då prövningen inte ålåg en domstol och för att riksdagen var folkets främsta företrädare.¹⁵³

Till följd av de delvis starkt kritiska remissyttrandena så ändrade departementschefen grundlagsberedningens förslag, på så sätt att det i bestämmelsen i RF skulle tilläggas att den föreslagna valprövningsnämndens ordförande skulle vara eller ha varit ordinarie domare samt att ordföranden inte fick vara riksdagsledamot.¹⁵⁴ I remissyttrandena förekom även förslaget att ordföranden skulle vara ledamot av Regeringsrätten, ett förslag som inte kommenterades av

¹⁴⁸ SOU 1972:15, s. 19.

¹⁴⁹ SOU 1972:15, s. 129f.

¹⁵⁰ SOU 1972:16, s. 17.

¹⁵¹ SOU 1972:15, s. 129f.

¹⁵² Prop. 1973:90 Bilaga 3, s. 177ff.

¹⁵³ SOU 1972:15, s. 125.

¹⁵⁴ Prop. 1973:90, s. 255f.

departementschefen.¹⁵⁵ Enligt departementschefen fanns det angående sammansättningen av den föreslagna valprovsnämnden flera fördelar. Med den föreslagna valprovsnämnden skulle det finnas möjligheter att inte bara ha ledamöter med juridisk sakkunskap, utan även expertis på andra kunskapsområden även om departementschefen framhöll att det kunde vara bra att någon ytterligare ledamot besatt juridisk sakkunskap. Det rörde sig enligt departementschefen om ledamöter med valtekniska sakkunskaper samt även ledamöter som kan representera ett allmänt medborgaromdöme, lämpligtvis av personer som hade praktisk erfarenhet av valarbete. Fördelarna med denna sammansättning var enligt departementschefen dubbla. För det första skulle den föreslagna valprovsnämnden inom sig kunna ha tillgång till flera olika sakkunskaper, skulle prövningen kunna underlättas och på så sätt gå snabbare. För det andra var den demokratiska aspekten att då det var fråga om så viktiga frågor för demokratin, som att det var bra att ett lekmannelement kunde göra sin röst hörd. Trots sin argumentation för att den föreslagna valprovsnämndens ledamöter skulle besitta olika sakkunskaper så valde departementschefen att inte gå längre än att ändra grundlagsberednings förslag angående den föreslagna valprovsnämndens ordförande, istället överlät han till riksdagen att besluta om vilka ledamöter som skulle väljas till den föreslagna valprovsnämnden.¹⁵⁶ Konstitutionsutskottet instämde med departementschefen angående den föreslagna valprovsnämndens sammansättning, och att det fanns en fördel med att den föreslagna valprovsnämndens ledamöter kunde besitta och representera olika kunskapsområden.¹⁵⁷ Ett ofrånkomligt villkor är att Valprovsnämndens ordförande och ledamöter är svenska medborgare.¹⁵⁸ Valprovsnämnden är beslutsför endast när alla ledamöter är närvarande.¹⁵⁹

Ett exempel på det allmänna medborgaromdömet hos Valprovsnämndens ledamöter som departementschefen så tydligt framhöll kan vara det i fråga om valdistrikts indelning.¹⁶⁰ Efter att länsstyrelsen hade slagit samman två valdistrikt till ett distrikt i en kommun, anfördes besvär över detta till Valprovsnämnden med motiveringen att det skulle innebära en försämring för väljare att ta sig till vallokalerna. Valprovsnämnden avslog överklagandet men en av Valprovsnämndens ledamöter som var riksdagsledamot var skiljaktig och framförde att de anförda skälen borde vara tillräckliga för att bifalla överklagandet.¹⁶¹

Riksdagen väljer valprovsnämnd efter varje ordinarie val, den valda Valprovsnämnden utövar därefter sitt uppdrag tills det en ny Valprovsnämnd är vald.¹⁶² Inför valet är det riksdagens valberedning

¹⁵⁵ Prop. 1973:90 Bilaga 3, s. 180.

¹⁵⁶ Prop. 1973:90, s. 255f.

¹⁵⁷ KU 1973:23, s. 27f.

¹⁵⁸ 7 kap. 11 § 1st RO.

¹⁵⁹ 15 kap. 11 § ValL.

¹⁶⁰ Björkman, 1999, s. 68.

¹⁶¹ VPN 1976:2. Se även VPN 1987:2 och 1987:3.

¹⁶² 3 kap. 12 3 st RF.

som bereder valet.¹⁶³ Detta innebär att det är Valprövningsnämnden som är vald av den avgående riksdagen, som prövar riktigheten av valet av den tillträdande riksdagen. Det skulle kunna uppfattas allt för stötande om den nyvalda riksdagen hade utsett den Valprövningsnämnden som skulle pröva riktigheten i det val som valt den riksdagen och dess ledamöter. Detta var förklaringen till att det ska vara den Valprövningsnämnd som är vald av den avgående riksdagen som prövar riktigheten av valet till en ny riksdag och inte att det är en Valprövningsnämnd som är vald av den nya riksdagen.¹⁶⁴

3.3.2 Sammansättning 1975 – 2014

Valprövningsnämndens sammansättning 1974 - 2014, ordinarie ledamöter

Period	Ordförande	Antal		Partibeteckning för övriga ledamöter					
		ledamöter	Jurist*	M	FP	C	Kd	S**	V
1974	Justitieråd	6	1		1	1		3 (2)	
1976	Justitieråd	6	1		1	1		3 (1)	
1979	Justitieråd	6	1		1	1		3 (1)	
1982	Justitieråd	6	1	1		1		3 (1)	
1985	Justitieråd	6	1		1	1		3 (1)	
1988	Regeringsråd	6	1		1	1		3 (1)	
1991	Ordförande AD	6	1	1	1			3 (1)	
1994	Regeringsråd	6	1	1				4 (1)	
1998	Regeringsråd	6		1			1	3	1
2002	Justitieråd	6		1	1	1		3 (1)	
2006	Regeringsråd	6		2		1		3 (1)	
2010	Justitieråd***	6		3				3 (1)	

* Hovrättsdomare utan partipolitisk anknytning

** () Avser ledamöter som ej är eller har varit riksdagsledamot

*** Från Högsta förvaltningsdomstolen

Sedan Valprövningsnämnden inrättades har den haft tolv olika sammansättningar. Valprövningsnämndens ordförande har i elva av dessa sammansättningar varit ledamot antingen av Högsta Domstolen eller Regeringsrätten¹⁶⁵. Arbetsdomstolens ordförande var ordförande i Valprövningsnämnden mellan 1991 och 1994. Nuvarande ordförande är justitierådet Marianne Eliason. I fråga om ytterligare juridisk sakkunskap bland Valprövningsnämndens ledamöter kan det konstateras att mellan 1975 och 1998, var en av ledamöterna antingen hovrättsråd eller hovrättspresident. Sedan år 1998 har det inte funnits någon uttalad övrig juridisk ledamot i Valprövningsnämnden. Av övriga personer som genom åren har varit ledamöter av Valprövningsnämnden, finns ombudsmän,

¹⁶³ 7 kap. 2§ RO.

¹⁶⁴ Broomé och Eklundh, 1973, s. 57. och SOU 1972:15, s. 130.

¹⁶⁵ Sedan 1 januari 2011 Högsta förvaltningsdomstolen.

organisationssekreterare, kanslichefer och även en partikassör. Dessa har dock i samtliga fall haft en tydlig partipolitisk tillhörighet. Det kan dock konstateras att det inte någon gång varit mindre än fyra nuvarande eller före detta riksdagsledamöter. Det har också funnits ledamöter i Valprövningsnämnden som inte varit riksdagsledamöter men haft en tydlig partipolitisk anknytning på grund av att de innehaft positioner på kommunal eller regional nivå. I två sammansättningar av Valprövningsnämnden har samtliga ledamöter varit eller har varit riksdagsledamöter, i den nuvarande Valprövningsnämnden 2010 till 2014 och i Valprövningsnämnden mellan 1998 och 2002. I fråga om ledamöternas partipolitiska tillhörighet kan det konstateras att det i samtliga valprövningsnämnder har det funnits representanter från flera partier representerande både riksdagens majoritet och opposition.¹⁶⁶

För ledamöterna i Valprövningsnämnden väljs också ersättare.¹⁶⁷ Ersättaren för ordföranden väljs särskilt och ska precis som ordföranden vara eller ha varit ordinarie domare samt får inte vara ledamot av riksdagen.¹⁶⁸ Ersättarnas sammansättning i de olika Valprövningsnämnderna har i samtliga fall varit mycket lika de ordinarie sammansättningarna ifråga om antalet partipolitiska representanter, jurister och övriga.¹⁶⁹

3.3.3 Framtida sammansättning

Frågan om Valprövningsnämndens sammansättning är en fråga som uppmärksammades år 2011 då det motionerades i riksdagen av en moderat riksdagsledamot att Valprövningsnämnden skulle avpolitiseras. I motionen anfördes att Valprövningsnämnden borde bestå av endast jurister som inte har någon partipolitiskoppling samt att en tillbakagång till domstolsprövning av valbesvär borde övervägas. Anledningen till detta var enligt motionens upphovsman att den nuvarande sammansättningen utgjorde ett hot mot demokratin eftersom många av Valprövningsnämndens ledamöter har stark partipolitiskoppling och påverkas av besluten de ska vara med och fatta.¹⁷⁰ Motionen avslogs i konstitutionsutskottet som inte uttalade sig i sak utan endast påpekade att utredningsarbete pågick och borde inväntas.¹⁷¹ En utredning som inte skulle komma att behandla frågan om Valprövningsnämndens sammansättning.¹⁷²

¹⁶⁶ Riksdagens protokoll 1974:38, 1976/77:41, 1979/80:58, 1982/83:54, 1985/86:45, 1988/89:21, 1991/92:48, 1994/95:47, 1998/99:27, 2002/03:33, 2006/07:50 och 2010/11:83.

¹⁶⁷ 7 kap. 8 § RO.

¹⁶⁸ 8 kap. 2 § RO.

¹⁶⁹ Riksdagens protokoll 1974:38, 1976/77:41, 1979/80:58, 1982/83:54, 1985/86:45, 1988/89:21, 1991/92:48, 1994/95:47, 1998/99:27, 2002/03:33, 2006/07:50 och 2010/11:83.

¹⁷⁰ Motion 2011/12:K247 (M), s. 1f.

¹⁷¹ 2011/12:KU3, s. 23.

¹⁷² 2012/13:RS1, s. 1.

3.4 Valprövningsnämnden i arbete

Att Valprövningsnämnden inte är en förvaltningsdomstol är tydligt. Tanken har heller aldrig varit att Valprövningsnämnden ska vara en domstol. Således är inte förvaltningsprocesslagens (1971:291)¹⁷³ regler tillämpliga på Valprövningsnämnden och dess verksamhet. Däremot är förvaltningslagens (1986:223)¹⁷⁴ regler tillämpliga på Valprövningsnämnden¹⁷⁵, i det fall annat inte är stadgat.¹⁷⁶ Valprövningsnämnden är en myndighet under riksdagen¹⁷⁷, ända sedan Valprövningsnämndens inrättande har det varit den allmänna uppfattningen. Detta förtydligades dock år 2013, med ett uttryckligt stagande härom.¹⁷⁸ Det ansågs av departementschefen att FL:s regler gav Valprövningsnämnden stor frihet att på ett effektivt sätt pröva överklagandena för att uppfylla kraven på en snabb handläggning, som var ett av huvudsyftena med inrättandet av Valprövningsnämnden.¹⁷⁹ Prövningen i Valprövningsnämnden ska som ovan redovisats trots att det inte är en domstol ha karaktären av en rättstillämpande institution. Vidare har det ansetts att det är Valprövningsnämnden som har ansvaret för att ett ärende blir grundligt utrett. Ingen särskild bestämmelse finns härom, men det torde följa av officialprincipen samt att det är av stort allmän intresse att ärendena hos Valprövningsnämnden blir ordentligt utredda.¹⁸⁰ Grundprincipen inom förvaltningsförfarandet är att det är skriftligt, dock finns möjlighet för muntligt förfarande. Parter ska kunna lämna uppgifter muntligt men myndigheten har även ett ansvar att se till att förfarandet blir muntligt om så anses nödvändig.¹⁸¹ Värt att notera är att Valprövningsnämnden ska kommunicera enligt FL:s principer till klagande angående handlingarna i ärendet innan beslut fattas.¹⁸² En annan viktig aspekt är att överklaganden enligt ValL inte kan bli föremål för beslutsmyndighetens självrättelse enligt FL¹⁸³ då det uttryckligen är stadgat att det inte ska ske, utan att beslutsmyndigheten istället snabbt ska yttra sig till Valprövningsnämnden.¹⁸⁴

3.4.1 Föredragande

Valprövningsnämnden har utöver en sekreterare också särskilt utsedda föredraganden.¹⁸⁵ Valprövningsnämndens föredraganden är inte

¹⁷³ Härefter FPL.

¹⁷⁴ Härefter FL.

¹⁷⁵ Prop. 1974:35, s. 77.

¹⁷⁶ 3 § FL.

¹⁷⁷ 1 § lag (2012:880) med instruktion för Valprövningsnämnden.

¹⁷⁸ 2012/13:RS1 s. 99.

¹⁷⁹ Prop. 1974:35, s. 77

¹⁸⁰ Prop. 1974:35, s. 77

¹⁸¹ 14 § FL. och Hellners och Malmquist, 2010, s. 171 ff.

¹⁸² 17 § FL. och 2012/12KU13 Bilaga, s. 22.

¹⁸³ Se 27 – 28 §§ FL.

¹⁸⁴ 15 kap. 9 §.

¹⁸⁵ 14 § lag (2012:880) med instruktion för Valprövningsnämnden.

föredragande i Valprövningsnämnden på heltid utan har andra anställningar. Föredragande i Valprövningsnämnden har vanligtvis ordinarie tjänster inom riksdagsförvaltningen, exempelvis som föredragande i något av riksdagens utskott. Även domare har varit föredragande.¹⁸⁶ Nuvarande ordförande i Valprövningsnämnden har uttalat att Valprövningsnämndens föredragande har en viktig roll i Valprövningsnämndens arbete och tillför stor kunskap och bidrar till att Valprövningsnämnden är oberoende och opartiska i sina beslut.¹⁸⁷

3.4.2 Utredningsansvar

För att Valprövningsnämnden ska kunna utreda ärenden på ett tillfredställande sätt finns det i Vall och instruktionen för Valprövningsnämnden bestämmelser som ger Valprövningsnämnden möjligheter till detta. Valprövningsnämnden har möjlighet att begära in yttrande och upplysningar från myndigheter och andra som på något sätt varit involverade i det aktuella valet, dessa aktörer är tvingade att lämna yttranden till Valprövningsnämnden.¹⁸⁸ Vidare har Valprövningsnämnden rätt att anlita experter för att kunna fullgöra sitt uppdrag.¹⁸⁹ Rätten till att anlita experter samt att begära in yttrande från andra myndigheter har varit uttalad ända sedan inrättandet av Valprövningsnämnden. Bestämmelserna har dock tillkommit senare för att förtydliga den redan gällande praxis.¹⁹⁰ I samband med 2010 års val använde Valprövningsnämnden statistisk expertis för att avgöra om huruvida valresultatet påverkats. Detta var första gången som Valprövningsnämnden använde sådan expertis. Trots att det som redovisats ovan funnits en sådan möjlighet för Valprövningsnämnden sedan dess inrättande.¹⁹¹

3.4.3 Vittnesförhör

En specialbestämmelse för Valprövningsnämnden är att Valprövningsnämnden kan förordna om vittnesförhör. Ett sådant vittnesförhör sker i tingsrätt.¹⁹² Bestämmelsen motiverades av att den föreslagna valprövningsnämndens utredning inte skulle vara beroende av frivilligt deltagande av personer utan att Valprövningsnämnden ska ha möjligheter att med processuella tvångsmedel kunna kalla till vittnesförhör. Vidare ansågs att större säkerhet om sanningen i en utsaga skulle ges i och med att den avlades under ed. Viktigt att notera är att det är Valprövningsnämnden som har rätten att förordna om vittnesförhör, det

¹⁸⁶ Valprövningsnämnden, 2011, s. 6.

¹⁸⁷ Karlsson, 2012, s. 282.

¹⁸⁸ 15 kap. 12 § 1st Vall.

¹⁸⁹ 8 § lag (2012:880) med instruktion för Valprövningsnämnden.

¹⁹⁰ Prop. 1974:35, s. 78f, prop. 1981/82:222, s. 29f och 2012/13:RS1, s. 60 och 101.

¹⁹¹ Valprövningsnämnden, 2011, s. 29.

¹⁹² 15 kap. 12 § 2st Vall.

finns således ingen rätt för parter att begära vittnesförhör.¹⁹³ Endast en gång har frågan om vittnesförhör kommit upp till diskussion i Valprövningsnämnden, då två av ledamöterna ville förordna om vittnesförhör. Det följer av beslutet att det inte räcker med att en ledamot av Valprövningsnämnden vill förordna om vittnesförhör för att så ska ske. Valprövningsnämnden röstade om huruvida vittnesförhör skulle ske, majoriteten inklusive Valprövningsnämndens ordförande ville inte ha vittnesförhör och således kom inget vittnesförhör att ske.¹⁹⁴

3.5 Överklagande av administrativa valfrågor

Överklaganden över de administrativa valfrågorna i ValL prövades tidigare i vissa fall i första instans i kammarrätten vars beslut kunde överklagas till Regeringsrätten samt i vissa fall direkt i Regeringsrätten. I och med Valprövningsnämndens inrättande och ändringar i den då gällande vallagen flyttades även denna prövning ifrån Regeringsrätten till Valprövningsnämnden. Departementschefen framförde att det ansågs lämpligt och förenligt med inrättandet av Valprövningsnämnden, att alla överklaganden av valfrågor prövades på ett och samma ställe. Vidare framhölls det att Valprövningsnämndens sammansättning skulle vara en tillgång även vid prövningen av administrativa valfrågor. Att samtliga valfrågor skulle prövas av Valprövningsnämnden ansågs viktigt för en enhetlig bedömning.¹⁹⁵ Konstitutionsutskottet stödde förslaget och instämde med departementschefen. Dock anfördes, reservationer.¹⁹⁶ Kritiska röster framfördes mot förslaget att låta Valprövningsnämnden även pröva överklaganden om valdistriktsindelningen. I förarbetena till den nya regeringsformen och riksdagsordningen framfördes att varken grundlagsberedningen eller departementschefen hade behandlat frågan om att låta Valprövningsnämnden bära ansvar för prövningen av andra frågor än valbesvär. Någon anledning till att prövningen av överklaganden av annat än valbesvär fanns inte enligt kritikerna som menade att överprövningen av de administrativa valfrågorna borde ha varit kvar hos förvaltningsdomstolarna.¹⁹⁷

¹⁹³ Prop. 1974:35, s. 78.

¹⁹⁴ VPN 1983:1.

¹⁹⁵ Prop. 1974:35, s. 69.

¹⁹⁶ KU 1974:21, s. 19f och 28.

¹⁹⁷ Motion 1974:1631 (M), s. 1.

4 Valprövningsnämndens oberoende och opartiskhet

Det finns tydligt stadgat att förvaltningsmyndigheter som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet utöva sitt arbete sakligt och opartiskt samt iakttä alla likhet inför lagen.¹⁹⁸ Valprövningsnämndens oberoende garanteras av att ingen annan myndighet, varken riksdagen eller kommuns beslutande organ, får påverka och avgöra hur en förvaltningsmyndighet ska döma i ett enskilt fall.¹⁹⁹ Viktigt i bedömningen om oberoendet är att det inte ges någon möjlighet att Valprövningsnämnden otillbörligen påverkas utifrån i sina beslut.²⁰⁰ Trots detta har det funnits tvivel med Valprövningsnämndens opartiskhet och risken för partipolitiskt inflytande. Frågan om partipolitiskt inflytande är en av de mest centrala frågorna för att utröna om Valprövningsnämnden erbjuder ett fullgott skydd för väljarnas rätt till en opartisk prövning av valbesvär. Under remissbehandlingen angående inrättandet av Valprövningsnämnden framfördes stark kritik framför allt från Regeringsrätten om att det finns stor risk för att partipolitisk hänsyn skulle komma att påverka Valprövningsnämndens beslut. Regeringsrätten menade att om prövningen av valbesvär skulle komma att handläggas av ett organ som är politiskt sammansatt skulle det innebära att partipolitiska hänsyn skulle komma påverka besluten. Besluten skulle kunna fattas för att gynna ett parti eller partier. Detta var enligt Regeringsrätten ej önskvärt och Regeringsrätten framhöll vikten av att prövningen av valbesvär skulle ske utan partipolitiska inslag i bedömningen.²⁰¹

4.1 Bedömning av oberoende och opartiskhet

För att utreda Valprövningsnämndens oberoende och opartiskhet är det av betydelse att jämföra med den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna²⁰² och Europadomstolens tolkning av EKMR. Stadgandet om rätten till domstolsprövning av en oberoende och opartisk domstol är intressant²⁰³, särskilt intressant är hur Europadomstolen har tolkat begreppen oberoende och opartisk. Rätten till domstolsprövning omfattar inte sådana

¹⁹⁸ 1 kap. 9 § RF.

¹⁹⁹ 12 kap. 2 § RF.

²⁰⁰ Danelius, 2007, s. 181f.

²⁰¹ Prop. 1973:90 Bilaga 3, s. 177f.

²⁰² Härefter EKMR. EKMR är svensk lag i och med lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

²⁰³ Artikel 6 EKMR.

medborgerliga rättigheter som valfrågor och artikel 6 i EKMR är således inte tillämplig.²⁰⁴ Oberoende av tillämpligheten av EKMR:s rätt till domstolsprövning är begreppen oberoende och opartisk i EKMR:s mening intressant i utredandet om huruvida Valprövningsnämnden kan anses som ett oberoende och opartisk organ i frågan om att pröva överklagande av valfrågor.

Opartiskheten bygger på att det inte ska eller finnas någon vilja att särskilt gynna en part framför en annan. I fråga om opartiskhet finns det dels subjektivt opartiskhet och dels objektiv opartiskhet. Den subjektiva opartiskheten innebär att domare ska döma opartiskt mellan parterna i varje enskilt mål. Den objektiva opartiskheten innebär att domstolen ska framstå som opartisk för en objektiv iakttagare. Inget tvivel om opartiskheten får således finnas för den objektiva betraktaren.²⁰⁵ Rörande den subjektiva opartiskheten, får domare inte misstänkas grunda sina bedömningar på grund av personliga motiv såsom ekonomiska, personliga, politiska eller av religiös övertygelse samt inte heller på andra förutfattade meningar.²⁰⁶ I det fallet att en prövning inte är att anses som oberoende och opartisk så anses detta fel kunna åtgärdas om det finns möjlighet till att få beslutet överprövat av en högre instans som uppfyller kraven på oberoende och opartiskhet.²⁰⁷

4.1.1 Lekmannadomare

Att det i domstolarna finns lekmannadomare såsom nämndemän, juryledamöter eller någon annan form av lekmannadomare är en aspekt som kan påverka opartiskheten. Problematiken med opartiskhet blir extra tydlig i Sverige där nämndemän och juryledamöter utses från politiska partier under prövning av mål som har en tydlig politisk anknytning.²⁰⁸ Nämndemännens ställning i brottmål har i Sverige inte varit förenad med oro för politiskt dömande trots att de utses på partipolitisk grund. Det är dock skillnad på vanliga brottmål och mål som har betydligt större politisk betydelse.²⁰⁹ Nedan redovisas ett mål från Europadomstolen som behandlade en domstols objektiva opartiskhet i fråga om ett svenskt tryckfrihetsmål.

I en bok av författaren Hansson utgiven på förlaget Tidens förlag, förekom beskyllningar mot ekonomen Holm om att han varit i sin politiska åsikt högerextremist och i boken uttalades det nedlåtande ordalag om Holm. Holm hade varit med och startat en stiftelse med syfte att bedriva granskningar av kommunistiska regimer och socialdemokraterna i Sverige. Hansson hade mycket starka band till socialdemokraterna och den aktuella boken utgavs på Tidens förlag som till största delen ägdes och

²⁰⁴ SOU 2004:111, s. 225. och Warnling-Nerep, 2008, s. 103.

²⁰⁵ Danelius, 2007, s. 182.

²⁰⁶ Lebeck, 2013, s. 387f.

²⁰⁷ Danelius, 2007, s. 181.

²⁰⁸ Danelius, 2007, s. 198f.

²⁰⁹ Björkman, 1999, s. 70.

kontrollerades av socialdemokraterna. Holm väckte enskilt åtal angående förtal mot Hansson och målet kom att prövas som ett tryckfrihetsmål, således kom frågan att prövas av en jury.²¹⁰ I det aktuella fallet hade fem av de nio ledamöter som ingick i juryn en tydlig anknytning till socialdemokraterna och hade eller hade haft uppdrag för socialdemokraterna. Hansson friades av juryn och Holm anförde därefter besvär till Europadomstolen. Holm menade på att hans rätt till opartisk domstol hade kränkts i och med att det fanns starka tvivel angående den objektiva opartiskheten i och med att Hansson, som socialdemokrat, skulle prövas av en jury där majoriteten bestod av socialdemokratiska partikamrater till Hansson. Europadomstolen menade att den objektiva opartiskheten kunde ifrågasättas till följd av juryns sammansättning och i och med detta hade inte rätten till en opartisk domstol respekterats. I domen tas det upp att socialdemokraternas partistadgar stadgar att medlem kan uteslutas om man handlar på ett illojalt sätt mot partiet. Det ställs mot det faktum att juryledamot, ska enligt lagreglerna, utföra sin juryuppgift på ett oberoende och opartiskt sätt. Europadomstolen menade att målet hade stark politisk koppling och därmed, så förelåg det ett tydligt problem angående den objektiva opartiskhet beroende på juryledamöternas politiska engagemang. Detta var oberoende om den subjektiva opartiskheten inte var ifrågasatt. Europadomstolen var inte enig i frågan och två av de nio domarna var skiljaktiga. De skiljaktiga menade att domstolens objektiva opartiskhet inte påverkats.²¹¹ Av fallet med Holm har det visats att sammansättningen av en domstol är av stor betydelse för bedömningen om huruvida domstolen är att anses som opartisk eller inte.²¹²

Europadomstolens dom har inte medfört någon åtgärd från den svenska regeringens sida. Enligt regeringen ska det om det uppkommer en liknande situation i ett tryckfrihetsmål igen, lösas genom att ledamöterna i juryn som har en motsvarande koppling som de socialdemokratiska juryledamöterna hade i Holm målet, anses jäviga.²¹³

4.1.2 Intresseledamöter

I vissa specialdomstolar finns det så kallade intresseledamöter, det vill säga ledamöter i domstolen som är utsedda på förslag av och representerar olika partsorganisationer. Erfarenheter och synsätt från den part som intresseledamoten representerar får och ska till viss del påverka intresseledamotens dömmande. Intresseledamöterna torde i samtliga fall där de finns ha stor erfarenhet och kunskap om både de faktiska och rättsliga frågorna där de deltar. Av grundläggande betydelse är att de råder jämvikt mellan de olika parterna som har intresseledamöter i en domstol.²¹⁴ I Arbetsdomstolen finns det intresseledamöter som representerar både

²¹⁰ *Holm v. Sverige*, ansökan nr 14191/88, dom 25 november 1993.

²¹¹ *Holm v. Sverige*, ansökan nr 14191/88, dom 25 november 1993.

²¹² Se även *Academy Trading Ltd m.fl. v. Grekland*, ansökan nr 30342/96, dom 4 april 2000.

²¹³ Ehrenkrona, 1999, s. 489.

²¹⁴ Heuman, 2007, s. 12f.

arbetsgivarna och arbetstagarna.²¹⁵ Förfarandet med intresseledamöter kan leda till att det dömande organet som har intresseledamöter i sin sammansättning får sin ställning som oberoende och opartiskt dömande ifrågasatt. Sammansättning med intresseledamöter behöver dock inte i sig självt innebära att det finns brister i oberoendet och opartiskheten.²¹⁶ Av den ovan redovisade motiveringen av Valprövningsnämndens sammansättning, där det inte finns något uttalat krav på att Valprövningsnämndens ledamöter ska komma från några speciella organisationer torde det var klart att Valprövningsnämndens ledamöter inte ska betraktas som intresseledamöter.²¹⁷

4.2 Rätt till effektiva rättsmedel

Varje unionsmedborgare som anser att någon av hans fri- och rättigheter har kränkts ska ha rätt till ett effektivt rättsmedel för att försäkra sig om att de unionsrättsliga rättigheterna efterföljs. Inom skäligen tid ska saken prövas av en genom lag inrättad oavhängig och opartisk domstol.²¹⁸ Som ovan har redovisats är de allmänna, direkta, fria och hemliga valen till Europaparlamentet samt valbarheten och rösträtten till dessa val en av de garanterade fri- och rättigheterna för unionsmedborgare.²¹⁹ Härav följer att det således finns en rättighet att få frågor rörande val till Europaparlamentet prövade av domstol.²²⁰ Det finns inga krav på hur en medlemsstat ska organisera rättsväsendet eller hur domstolarna ska utformas så länge som medlemsstaten system erbjuder ett effektivt rättsmedel och av detta följer att domstolar kan se olika ut.²²¹ Domstolsorganisationerna i de olika medlemsstaterna ser olika ut och det krävs därför en enhetlig tolkning inom EU för att definiera vad som ska betraktas som domstol.²²²

4.2.1 Domstolsprövning

Frågan är vad som är att betrakta som en domstol och om Valprövningsnämnden kan anses vara en domstol enligt EU-rätten. Det finns ingen praxis från EU-domstolen angående hur begreppet domstol i stadgan om de grundläggande rättigheterna ska tolkas²²³. För att definiera domstol så borde därför den definition som genom praxis från EU-domstolen har utvecklats kring domstolsbegreppet, i fråga om rätten att begära förhandsavgörande från EU-domstolen²²⁴, vara vägledande.

²¹⁵ 3 kap. 3 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

²¹⁶ Danelius, 2007, s. 197.

²¹⁷ Se avsnitt 3.2 ovan.

²¹⁸ Artikel 47 EU-stadgan om grundläggande rättigheter.

²¹⁹ Artikel 39 EU-stadgan om grundläggande rättigheter.

²²⁰ Valprövningsnämnden, 2011, s. 6.

²²¹ Lebeck, 2013, s. 346.

²²² Matz, 2010, s. 59.

²²³ Matz, 2010, s. 23.

²²⁴ Artikel 267 EUF-fördraget.

Kraven som har utvecklats i praxis från EU-domstolen är att organet ska vara oberoende och opartiskt i sitt arbete. Organet ska vara rättsligt permanent inrättat och ha en tydlig jurisdiktion. Vidare ska arbets sättet och förfarandet vara offentligt och kontradiktoriskt. Det är viktigt att organet är tydligt distingerat från övriga offentliga organ samt att organets beslut är baserade på rättsregler. Kravet på att besluten ska vara grundade på rättsregler är viktigt, vilket inte gäller för myndigheter eller politiska församlingar.²²⁵

Som ovan har redovisats är inte Valprövningsnämnden att ses som en domstol enligt svensk rätt.²²⁶ EU-domstolen har uttalat att ett organ som i den nationella rättsordningen inte ses som en domstol kan i EU-rätten betraktas som domstol. Exempel på detta är prövningsnämnder eller vissa förvaltningsmyndigheter.²²⁷ EU-domstolen har framfört att i ett mål rörande försäkringar där överklaganden prövades av ett särskilt organ, som enligt den nationella rätten, inte ansågs vara en domstol. Organet ansågs vara en domstol av EU-domstolen med motiveringen att det var en ansvarig minister i medlemsstaten som utsåg ledamöterna och ordförande samt fastslog arbetsordningen för organet. Organet hade likheter i sitt arbets sätt med de nationella domstolarna. Vidare var organet permanent och skulle grunda sina avgöranden på lagstiftning. Detta tillsammans med att personer med klagomål inom området var tvungna att vända sig till organet för prövning, ansågs vara tillräckligt för att organet skulle betraktas som en domstol.²²⁸ EU-domstolen gjorde en liknande bedömning i ett mål rörande en besvärnsnämnd som ansågs vara en domstol trots att besvärnsnämnden inte ansågs vara en domstol nationellt. EU-domstolen framförde att besvärnsnämnden var enda stället som besvär över bestämmelser, som hade en gemensamrättslig aspekt kunde framföras till samt att medlemsstatens regering var med och utsåg sammansättningen av besvärnsnämnden skulle vid en samlad bedömning göra att organet var att anses som en domstol.²²⁹

4.2.2 Förvaltningsmyndighet som domstol

En förvaltningsmyndighet i Sverige som har rättsskipande uppgifter skulle således kunna betraktas som en domstol.²³⁰ Det finns i Sverige en annan nämnd som fungerar som besvärorgan, Överklagandenämnden för högskolan. Överklagandenämnden för högskolan hanterar överklaganden för vissa beslut inom den högre utbildningen vars beslut inte får överklagas. Nämnden består av åtta ledamöter där både ordförande och vice ordföranden ska vara eller ha varit ordinarie domare. Vidare ska minst tre av de övriga

²²⁵ Matz, 2010, s. 68f. och Lebeck, 2013, s. 345ff.

²²⁶ Se avsnitt 3.3 ovan.

²²⁷ Matz, 2010, s. 60.

²²⁸ Mål nr C-61/65.

²²⁹ Mål nr C-246/80.

²³⁰ Matz, 2010, s. 78.

ledamöterna vara jurister. Det finns även krav på att någon av de juridiska ledamöterna utöver ordföranden ska vara närvarande för att nämnden ska vara beslutsför.²³¹ Överklagandenämnden för högskolan har av EU-domstolen bedömts vara en domstol.²³²

Överklagandenämnden för högskolan och EU-domstolens dom rörande den, är intressant i en jämförelse med Valprövningsnämnden, då båda nämnderna är förvaltningsmyndigheter med rättskipande uppgifter. I sin bedömning rörande huruvida Överklagandenämnden för högskolan var att anse som en domstol framhöll EU-domstolen flera argument. Först konstateras att det är ett permanent organ instiftat genom lag för att pröva överklaganden av vissa frågor. I och med att FL:s bestämmelser är tillämpliga på Överklagandenämndens arbete kan processen anses kontradiktoriskt enligt EU-domstolen. Angående Överklagandenämndens oberoende och opartiskhet så hänvisade EU-domstolen till bestämmelserna i RF om kravet på att iakttä saklighet och opartiskhet samt att ingen myndighet eller riksdagen har att bestämma hur Överklagandenämnden ska besluta i enskilda fall²³³. Dessa bestämmelser anses göra Överklagandenämnden tillräckligt oberoende. Slutligen konstaterade EU-domstolen att Överklagandenämndens beslut är bindande och inte kan överklagas. Sammantaget ansåg EU-domstolen att Överklagandenämnden vara att definiera som en domstol.²³⁴

Vidare är det intressant med hänvisningen till bestämmelserna om att Överklagandenämnden ska vara opartisk i sin prövning, EU-domstolen gjorde ingen prövning om Överklagandenämnden verkligen är oberoende utan konstaterade bara att den ska var det. Att ingen annan myndighet får besluta hur en förvaltningsmyndighet ska besluta i ett enskilt fall i fråga om tillämpning av lag. Bestämmelsen ger svenska förvaltningsmyndigheter en tydligare oberoende ställning än förvaltningsmyndigheter i andra EU-länder²³⁵.

Av det ovan redovisade torde vara klart att Valprövningsnämnden kan betraktas som en domstol i EU-rätten och därmed uppfylls kravet på att överklagandet av frågor rörande Europaparlament ska kunna prövas av en domstol. Valprövningsnämnden har själva konstaterat detta, där man framhåller att framför allt Valprövningsnämndens sammansättning är viktigt för betraktandet som domstol.²³⁶ Frågan om Valprövningsnämnden kan anses vara oberoende och opartisk är dock av kritisk och avgörande betydelse för Valprövningsnämndens ställning som domstol enligt EU-rätten.²³⁷

²³¹ 5 kap. 1 § högskolelagen (1992:1434). och 1, 3, 4 & 6 §§ förordning (2007:991) med instruktion för Överklagandenämnden för högskolan.

²³² Mål nr C-407/98.

²³³ 1 kap. 9 § och 12 kap. 2 § RF.

²³⁴ Mål nr C-407/98.

²³⁵ Matz, 2010, s. 79.

²³⁶ Valprövningsnämnden, 2011, s. 6.

²³⁷ Se avsnitt 4 ovan.

4.3 Partipolitiskt inflytande

Intressant att notera gällande bedömningen av den objektiva opartiskheten och risken för att Valprövningsnämndens beslut påverkas av partipolitiska hänsyn är om någon partimedlem är beredd att fatta ett beslut som är negativt för det egna partiet. Exempelvis är det enligt både socialdemokraterna och moderaternas partistadgar tydligt stadgat att en medlem kan uteslutas ur partiet om medlemmen skadar eller genom sitt handlande är illojalt mot partiet²³⁸, vilket såsom nämnts ovan har uppmärksamats av Europadomstolen.²³⁹

4.3.1 Befogad – obefogad oro

Oron för partipolitiska överväganden i Valprövningsnämndens beslut, som Regeringsrätten framförde inför inrättandet av den föreslagna Valprövningsnämnden avfärdades av departementschefen, som hävdade att oron var kraftigt överdriven. Han var övertygad om att samtliga ledamöter av Valprövningsnämnden, oberoende om de var partipolitiskt aktiva eller inte skulle vara måna om att alltid pröva ärendena objektivt, för att på så sätt inte bli misstänkta för att på något sätt gynna något särintresse.²⁴⁰ Risken att bli offentligt uthängd för att på något sätt inte varit opartisk i sin handläggning som ledamot av Valprövningsnämnden utan istället ha gynnat de egna eller det egna partiets intressen, har ansetts vara ett skydd mot att partipolitiska övervägande påverkar Valprövningsnämndens beslut. Detta skydd kan antas vara stor då representanter från andra politiska partier finns representerade i Valprövningsnämnden.²⁴¹ Det finns dock ingen garanti för att så alltid kommer vara fallet då det är riksdagen som utser ledamöterna till Valprövningsnämnden. Det skulle således kunna vara så att riksdagsmajoriteten tillsätter en Valprövningsnämnd som enbart består av ledamöter från majoritet. Detta skulle kunna ske i syfte för att försäkra sig om att inför prövningen av överklaganden rörande kommande val ha en vänligt inställd Valprövningsnämnd.²⁴² Även konstitutionsutskottet ansåg att det inte förelåg någon risk för att Valprövningsnämndens ledamöter skulle var partiska i sitt arbete.²⁴³ Den allmänna uppfattningen är att Valprövningsnämnden har varit opartiska i sitt arbete och att oron för parti politiskt inflytande hittills kan anses ha varit obefogad.

²³⁸ 5 § stadgar för Moderata Samlingspartiet antagna av partistämman den 25-28 oktober 2007 med ändringar gjorda vid partistämman 20-23 oktober 2011. och 2 kap. 15 § moment 2 stadgar Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti antagna av den ordinarie partikongressen 2013.

²³⁹ Se avsnitt 4.1.1.

²⁴⁰ Prop. 1973:90, s. 255.

²⁴¹ Björkman, 1999, s. 70.

²⁴² Se avsnitt 3.2 ovan. och Teorell, 2012, s. 51.

²⁴³ KU 1973:26, s. 28.

Valprövningsnämnden har i ett förhållandevis litet antal ärenden varit oenig.²⁴⁴

Ett beslut från Valprövningsnämnden kan dock påvisas där partipolitiska övervägande kan tänkas ha gjorts. Beslut VPN 1994:9 rörde en registrering av partibeteckningen Arbetarförbundet Offensiv, till vilken, ansökan om registrering hade avslagits. Beslutet att inte bevilja registrering överklagades till Valprövningsnämnden som upphävde avslagsbeslutet. Det intressanta är att tre av Valprövningsnämndens ledamöter var skiljaktiga och ville fastställa beslutet att inte tillåta registrering eftersom det fanns förväxlingsrisk med Arbetarpartiet Socialdemokraterna. Samtliga tre skiljaktiga ledamöter tillhörde socialdemokraterna.²⁴⁵ Det kan konstateras att rörande vissa frågor finns det större risk än i andra att partitillhörigheten kan komma att påverka Valprövningsnämndens ledamöter, vilket speglas i skiljaktiga meningar.²⁴⁶

I frågan om fastställandet av riksdagsvalet finns det inga tecken på att partipolitiska åsikter har spelat en betydande roll. Risken för att Valprövningsnämnden skulle kunna grunda sina beslut på partipolitiska överväganden kvarstår dock. Det nuvarande systemet med överklagandet av val och Valprövningsnämnden förlitar sig således på att det finns en vilja om att prövningen ska vara opartisk,²⁴⁷ då det inte formellt sätt finns något som hindrar att ledamöterna i Valprövningsnämnden fattar sina beslut grundade på partipolitiska intressen. Detta medför att Valprövningsnämnden ger ett svagt skydd för grundprincipen i demokratin angående fria och hemliga val, om dessa skulle hotas.²⁴⁸ Det har i den internationella doktrinen angående valregler uttryckts att det i stabila demokratier kan vara så att fuskande med val känns så främmande och att tron på opartiskhet är stark, vilket leder till att frågan inte får så stor prioritet i lagstiftningsarbete. Detta till skillnad från nya och ostabila demokratier, där behovet är stort av formaliserade regler angående val.²⁴⁹ I Sverige anses det finnas ett stort förtroende för att valen genomförs i enlighet med de lagar och regler som styr valen och att detta är den del av den svenska demokratin.²⁵⁰

4.3.2 Jäv

I och med tidigare uttalanden och farhågorna med att Valprövningsnämnden inte ska kunna vara opartisk beroende på sin sammansättning är frågan hur jäv bedöms angående Valprövningsnämndens ledamöter intressant. Kan Valprövningsnämndens ledamöters partipolitiska anknytning innebära en jävsgrund. Att förvaltningslagens bestämmelser är tillämpliga angående

²⁴⁴ Björkman, 1999, s. 70., Teorell, 2012, s. 51. och 2012/13:KU13, s. 8.

²⁴⁵ VPN 1994:9.

²⁴⁶ Björkman, 1999, s. 68.

²⁴⁷ Teorell, 2012, s. 51.

²⁴⁸ Teorell, 2012, s. 51.

²⁴⁹ Massicott, Bais och Yoshinaka, 2004, s. 157.

²⁵⁰ Choe, 1997, s. 232.

Valprövningsnämnden har ovan redovisats. Därav följer det att bestämmelserna om jäv torde vara tillämpliga när Valprövningsnämnden fattar beslut.²⁵¹ Valprövningsnämnden har i ett yttrande till Regeringsrätten uttalat att den anser sig omfattas av FL:s regler angående jäv och har också i beslut prövat jävsinvändningar från klagande.²⁵² Valprövningsnämnden har också uttalat att man inte omfattas av reglerna om domarjäv,²⁵³ som grund för detta uttalande anförde Valprövningsnämnden uttalandena i förarbetena i samband med inrättande av Valprövningsnämnden att det inte är en domstol.²⁵⁴ I ett resningsärende angående jäv i Valprövningsnämnden har Regeringsrätten konstaterat att det är FL:s jävsregler som är tillämpliga på jäv i Valprövningsnämnden.²⁵⁵ FL:s jävsregler är inte lika långtgående som reglerna om domarjäv är, vilket ansågs motiverat med hänsyn till att förvaltningsärendena är av stor varierande karaktär samt att det ansågs berättigat ur ett effektivitetshänseende.²⁵⁶ Kravet på effektivitet torde stämma väl in med instiftandet av Valprövningsnämnden.

Bestämmelserna om jäv är ett skydd för att prövningen av förvaltningsärenden ska ske opartiskt. Frågan om jäv behandlar således inte kompetensfrågan av de personer som ska pröva ett ärende utan i det fall som omständigheter utifrån skulle kunna påverka beslutsfattare så att deras opartiskhet rubbas. Jävsreglerna är i och med detta viktiga för förvaltningsmyndigheternas förtroende hos allmänheten, att det ska vara opartiska i sina beslut.²⁵⁷

När Valprövningsnämnden prövar frågan om någon av ledamöterna är att betraktas som jävig har Valprövningsnämnden konstaterat att jävsreglerna i FL inte utgör något hinder för Valprövningsnämndens uppgifter och sammansättning.²⁵⁸ De ledamöter i Valprövningsnämnden som är tydligt partipolitiskt engagerade kan inte med hänsyn till vad som anfördes om Valprövningsnämndens sammansättning i förarbetena om dess inrättande,²⁵⁹ anses enbart på grund av sitt politiska engagemang vara att betrakta som jäviga. Det skulle gå emot hela syftet med Valprövningsnämnden.²⁶⁰

Av de i FL upptagna jävsgrunderna följer olika typer av jäv. Punkterna ett till fyra i bestämmelsen tar upp jävsgrunder som följer av att, ärendet berör beslutsfattaren själv, eller att utgången av ett ärende kan komma att påverka beslutsfattaren positivt eller negativt. Om ärendet rör beslutsfattarens närstående gäller dessa jävsgrunder också. Jäv föreligger vidare om beslutsfattaren är ställföreträdare för den som saken berör eller i det fallet att sådan får eller kan få stor nytta eller nackdel av ärendet. Om beslutsfattaren

²⁵¹ 10 – 11 §§ FL.

²⁵² VPN 1982:17 och 1983:16.

²⁵³ 41 § FPL och 4 kap. 13 § RB.

²⁵⁴ VPN 1983:16.

²⁵⁵ RÅ83 2:89.

²⁵⁶ Prop. 1970:30, s. 340.

²⁵⁷ SOU 2010:29, s. 327. och Hellners och Malmqvist, 2010, s. 139.

²⁵⁸ VPN 1983:16.

²⁵⁹ Se avsnitt 3.2 ovan.

²⁶⁰ VPN 1983:16.

har deltagit i handläggningen av ärendet i en lägre instans på sätt som kan ha påverkat hans opartiskhet i ärendet är han jävig. Beslutsfattaren får inte för att inte betraktas som jävig ha varit ombud eller biträtt någon i ärendet.²⁶¹

Enligt den femte punkten, den så kallade generalklausulen, är en person jävig om det i övrigt finns något i övrigt i omständigheterna kring ett ärende som kan rubba förtroendet för personens opartiskhet i ett ärende. Denna jävsgrund ska bara användas när inte någon av de andra jävsgrunderna är tillämpliga och således täcka in de situationer som inte täcks in av de övriga jävsgrunderna men som kan göra att opartiskheten ifrågasätts. Enligt denna punkt kan jäv tänkas föreligga om personen har någon icke närstående relation med någon av parterna men en relation som kan komma att påverka personens i dennes bedömning av frågan, exempelvis god vän eller ovän med någon part. Om personen har något ekonomiskt intresse på något sätt i ärendet. Jäv föreligger om personen är på ett sätt engagerad i ärendet som gör att det enkelt kan uppkomma misstanke ifråga om personens opartiska bedömning i ärendet.²⁶²

Två intressanta beslut av Valprövningsnämnden som behandlar frågan om jävig ledamot av Valprövningsnämnden är VPN 1982:17 och VPN 1991:10. Där det första beslutet behandlade frågan om fastställande av valutgången i ett riksdagsval och det andra frågan om registrering av partibeteckning. Båda besluten blev föremål för resningsansökan.

I VPN 1982:17 gällde överklagandet hur riksdagens 4%-spärr skulle beräknas. I det fastställda valresultatet hade det beräknats på antalet giltiga röster. Besvär anfördes där det menades att det skulle ske genom beräkning på antalet avlagda röster. Frågan hur 4%-spärren skulle beräknas hade debatterats i den inför det aktuella valet föregående valrörelsen. Där hade en socialdemokratisk riksdagsledamot, som samtidigt var ledamot av Valprövningsnämnden uttalat sig om att hon ansåg att de ogiltiga rösterna inte skulle räknas in i antalet angivna röster. Det kunde vara fråga om jäv enligt generalklausulen enligt FL och, att förtroendet för opartiskhet var rubbat i ärendet. Valprövningsnämnden ansåg att ledamoten inte var jävig. Ansökan om resning på grund av ledamotens eventuella jäv framfördes hos Regeringsrätten. Regeringsrätten avslog resningsansökan med motiveringen att det inte hade framkommit någon omständighet för att förtroendet för en opartisk behandling hade skett i och med det uttalandet som ledamoten i Valprövningsnämnden framfört i den tidigare valdebatten.²⁶³

Vid behandlingen av ärendet uttalade Valprövningsnämnden att det faktum att en politiker i debatten inför ett val uttalar sig i en fråga inte gör politikern jävig vid behandlingen av samma fråga i Valprövningsnämnden. Först om politikern hade uttalat sig hur politikern tänkt besluta i det specifika ärendet

²⁶¹ Hellners och Malmqvist, 2010, s. 144ff.

²⁶² Hellners och Malmqvist, 2010, s. 154f.

²⁶³ VPN 1982:17, 1983:16 och Rå83 2:89.

som ska prövas kan jäv enligt generalklausulen komma ifråga. En uppfattning som uppenbarligen delades av Regeringsrätten.²⁶⁴

I VPN 1991:10 behandlades registrering av partibeteckning av Liberala partiet. Registreringen hade godkändes av beslutsmyndigheten men överklagades till Valprovsningsnämnden av Folkpartiet liberalerna. Valprovsningsnämnden biföll överklagandet och upphävde registreringen. Motiveringen var att det ansågs föreligga förväxlingsrisk för Liberala partiet med Folkpartiet liberalerna.²⁶⁵ Det Liberala partiet ansökte om resning hos Regeringsrätten. Grunden till resningsansökan var att en av Valprovsningsnämndens ledamöter skulle ha varit jävig vid beslutet. En av Valprovsningsnämndens ledamöter var riksdagsledamot för Folkpartiet liberalerna samt även adjungerad ledamot i Folkpartiet liberalernas partistyrelse, således en direkt representant för klagande. Regeringsrätten konstaterade även i detta fall att det kunde röra sig om jäv enligt generalklausulen, om förtroendet för ledamotens opartiskhet rubbats. På grund av att det framkommit i handlingar från Folkpartiet liberalerna att ledamoten inte deltagit i frågan inom partiet att överklaga registreringen av Liberal partiet, så ansågs det inte föreligga någon omständighet som rubbat förtroendet för ledamotens opartiskhet. Resningsansökan avslogs.²⁶⁶

²⁶⁴ VPN 1983:16 och Rå83 2:89.

²⁶⁵ VPN 1991:10.

²⁶⁶ RÅ 1994 not 312.

5 Valprovsningsnämnden efter 2010

5.1 2010 års allmänna val

2010 års allmänna val var speciella i det hänseendet att antalet överklaganden var mycket stort. 117 överklagande anfördes över riksdagsvalet, vilket ska ses i perspektiv med att det anfördes mer än dubbelt så många överklagande som tillsammans hade anförts i de 10 senaste riksdagsvalen. Överklagandena omfattade nästan samtliga av rikets 29 valkretsar. Även överklagande över landstings- och kommunalvalen ökade kraftigt.²⁶⁷ Vilket ledde till en debatt om hur överklagande av val ska ske och ordningen för prövningen av överklaganden.²⁶⁸ I och med detta sattes det svenska valsysteemets besvärssystem på prov.²⁶⁹

Orsaken till att antalet överklaganden var så mycket större än vid tidigare val har diskuterats. Valmyndigheten menade att det stora antalet förtidsröster, den stora uppmärksamheten överklagandefrågan fick i media samt att det var jämnt mellan blocken i valet var av betydelse. Det stora antalet förtidsröster torde ha varit den största anledningen till det stora antalet överklaganden. Även valets jämnhet kan ha spelat in då det är större möjlighet att få igenom ett överklagande då det är större sannolikhet att valresultatet påverkat mandatfördelningen. Vidare är det också troligt att uppmärksamheten i media gett väljare kunskap om sin rätt att överklaga.²⁷⁰ Trots det stora antalet överklaganden och därmed en stor arbetsbelastning för Valprovsningsnämnden anses det att Valprovsningsnämnden lyckats med sin uppgift och Valprovsningsnämndens beslut och dess arbete har respekterats utan att dess förtroende minskat.²⁷¹ Det kan konstateras att Valprovsningsnämnden var eniga i samtliga beslut angående överklaganden rörande valet.²⁷²

Efter valet 2010 tillsattes två olika utredningar för att utreda frågor om valsystemet med beaktande av erfarenheterna från 2010 års val. Regeringen tillsatte en parlamentarisk kommitté som skulle utreda delar av valsystemet.²⁷³ Konstitutionsutskottet tillsatte inom utskottet en egen grupp som skulle genomföra en uppföljning av valet bestående av representanter från samtliga riksdagspartier. Gruppen skulle inte behandla samma frågor som den av regeringen tillsatta kommittén utan istället skulle gruppen utreda

²⁶⁷ Valprovsningsnämnden, 2011, s. 8.

²⁶⁸ 2012/13:KU13 Bilaga, s. 13.

²⁶⁹ Teorell, 2012, s. 51.

²⁷⁰ Valmyndigheten, 2011, s. 24. och Teorell, 2012, s. 48ff.

²⁷¹ Teorell, 2010, s. 51.

²⁷² Valprovsningsnämnden, 2011, s. 8.

²⁷³ Dir. 2011:97.

de administrativa och organisatoriska frågor angående överklagande av val.²⁷⁴

Valprövningsnämnden uttryckte att det var viktigt att upprätthålla korta handläggningstider samtidigt som de högt ställda kraven på att ärendena utreds ordentligt inte fick sänkas. Målsättningen torde vara att alla överklaganden prövas under valåret. Ärenden angående riksdagsvalet har haft och bör också ha företräde. I och med det överraskande stora antalet överklagande 2010 visade det sig att handläggningstiderna blev längre. Valprövningsnämnden uttalade att det enklaste sättet att handläggningstiderna ska kunna upprätthållas är att utöka Valprövningsnämndens beredningsorganisation.²⁷⁵ Den av konstitutionsutskottet utsedda gruppen instämde med Valprövningsnämnden om att utöka Valprövningsnämndens beredningsorganisation vilket skulle innebära kortare handläggningstider samt att antalet föredragande med kunskap om valbesvär borde öka. Gruppen framhöll vikten av att Valprövningsnämnden ges de resurser som krävs för att kunna genomföra sitt uppdrag att på ett effektivt sätt pröva överklagande av val då detta är av stor vikt för förtroendet för demokratin.²⁷⁶ Riksdagsförvaltningens skyldighet att vara Valprövningsnämndens beredningsorganisation behjälplig har förtydligats sedan valet 2010.²⁷⁷

Konstitutionsutskottet har framfört att det är av stor betydelse att förtroendet för Valprövningsnämnden har stor betydelse och är mycket viktigt för demokratin. Valprövningsnämndens oberoende ställning och dess förmåga att göra en opartisk samt noggrann prövning av valbesvär måste upprätthållas.²⁷⁸

5.2 Förslag om ändringar i RF och Vall

I november 2013 föreslog regeringen i en proposition till riksdagen att vissa ändringar ska göras i RF och Vall. Ändringarna ska enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 2015 och således kommer de inte att vara tillämpliga under 2014 års allmänna val.²⁷⁹ De föreslagna ändringarna berör Valprövningsnämnden då det i Vall:s andra kapitel införs bestämmelser som stadgar om att ett parti för att få delta i ett val obligatoriskt måste anmäla detta skriftligt till den centrala valmyndigheten innan valet. I och med detta ändras även definition av parti i RF. Definitionen av parti²⁸⁰ tas bort och istället stadgas att rörande mandatfördelningen²⁸¹ att mandatet fördelas mellan partier som anmält sitt deltagande i val. Angående

²⁷⁴ 2012/13:KU13, s. 5.

²⁷⁵ Valprövningsnämnden, 2011, s. 27f.

²⁷⁶ 2012/13:KU13, s. 49f.

²⁷⁷ Lag (2012:880) med instruktion för Valprövningsnämnden.

²⁷⁸ 2012/13:KU13, s. 8.

²⁷⁹ Prop. 2013/14:48, s. 1.

²⁸⁰ 3 kap. 1 § RF.

²⁸¹ 3 kap. 7 § RF.

partibeteckningar föreslås det, att partibeteckningen ska få innehålla symbol, vilket medför att det på valsedlarna får förekomma symboler.²⁸² Fördelen med den föreslagna ordningen anses vara att i och med att partierna måste göra en anmälan för att kunna få ta del av mandatfördelningen, får väljarna större möjlighet innan valet att få information om vilka alternativ de har att välja mellan samt vad de olika partierna har för politiskt synsätt. Detta anses vara viktigt ur ett demokratiskt synsätt då valresultaten ska ge en så rättvisande bild som möjligt av vad väljarna vill. Den enda kontrollen som ska göras av den centrala valmyndigheten är att avgöra om det föreligger någon förväxlingsrisk med den partibeteckning, som de partier som vill ta del av mandatfördelningen i val har, och annan partibeteckning.²⁸³

Den föreslagna ändringen om att partibeteckningar får innehålla en symbol syftar till att göra det enklare för väljare som har svårt att bara genom en partibeteckning med enbart text att känna igen partiet, som man vill eller inte vill, rösta på.²⁸⁴ Vid den prövning om förväxlingsrisk föreligger, som görs vid ansökan om registrering av partibeteckningar, ska således i och med förslaget om partibeteckningar innehållande symboler ske i förhållande till förväxlingsrisken, både i förhållande till texten och till symbolen.²⁸⁵

De föreslagna ändringarna om att partier för att få ta del av mandatfördelningen måste ha anmält detta till den centrala valmyndigheten påverkar Valprövningsnämnden. Beslut av den centrala valmyndigheten om godkännande eller avvisande om anmälan av ett parti till val föreslås kunna överklagas till Valprövningsnämnden.²⁸⁶ Det har framförts att det inte finns något skäl att inte låta Valprövningsnämnden pröva beslut rörande anmälan av partier. Valprövningsnämndens prövning av dessa besvär kan anses som likadan som prövning om förväxlingsrisk vid registrering av partibeteckning. Besluten att godkänna eller att avvisa en anmälan om deltagande i val, anses både kunna överklagas av det parti som fått sin anmälan avvisad samt även av parti som anser att annat parti vars anmälan godkänts innebär en för stor förväxlingsrisk med det överklagande partiet.²⁸⁷

5.3 Valprövningsnämndens framtid

I nuläget finns det inget som tyder på att den gällande ordning med att valbesvär prövas av Valprövningsnämnden kommer att ändras, ingen återgång till en domstolsprövning av valbesvär är aktuell. Frågan fanns inte med bland de frågor som den av regeringen tillsatta kommittén efter 2010 års val skulle utreda.²⁸⁸ Inte heller i den senaste grundlagsutredning övervägs frågan om att flytta prövningen av val från

²⁸² Prop. 2013/14:48, s. 5ff.

²⁸³ SOU 2012:94, s. 152ff.

²⁸⁴ SOU 2012:94, s. 173f.

²⁸⁵ Prop. 2013/14:48, s. 90f.

²⁸⁶ Prop. 2013/14:48, s. 20f.

²⁸⁷ Prop. 2013/14:48, s. 66.

²⁸⁸ Dir. 2011:97, s. 1f.

Valprövningsnämnden.²⁸⁹ Den av konstitutionsutskottet tillsatta gruppen uttalade sig om att det inte ansågs finnas något skäl att ens utreda frågan om huruvida valbesvär skulle prövas av något annat organ än Valprövningsnämnden. Till grund för denna bedömning anfördes att det inte gick att se att Valprövningsnämnden inte fungerade som ett opartiskt organ. Således påverkas inte Valprövningsnämnden i och med sin sammansättning av sådan partipolitisk hänsyn som oro funnits för.²⁹⁰

²⁸⁹ SOU 2008:125, s. 764.

²⁹⁰ 2012/13:KU13 Bilaga, s. 45.

6 Slutsatser

Slutsatser angående av vad som i uppsatsen presenterats rörande Valprövningsnämnden kan indelas i olika delar. Dels om bakgrunden, själva inrättandet och varför det var Valprövningsnämnden som fick rätten att pröva överklaganden av valfrågor i och med införandet av RF. Dels om prövningen i Valprövningsnämnden kan anses vara oberoende och opartisk och huruvida Valprövningsnämnden uppfyller de EU-rättsliga kraven inom området. Det kan konstateras att det finns en tydlig skillnad mellan de olika ärenden som efter överklagande prövas av Valprövningsnämnden enligt ValL.

6.1 Valprövningsnämndens inrättande

Inrättandet av Valprövningsnämnden som besvärsorgan angående fastställande av valresultat motiverades framförallt med att prövningsprocessen skulle ske snabbare än vad som var möjligt i domstolsprövning. Kravet på snabbhet var en följd av att den nyvalda riksdagen skulle samlas betydligt snabbare efter valet än vad som tidigare varit fallet. Därav torde det kunna konstateras att det var det nya valsystemet som var det avgörande för Valprövningsnämndens inrättande. Det kan konstateras att frågan om inrättandet av Valprövningsnämnden inte var en av de stora frågorna i den stora författningsreform som i olika steg ledde fram till RF. Kritiken som framfördes mot att grundlagsberedningens förslag inte var tillräckligt omfattande inom vissa områden känns högst relevant i fråga om förslaget om Valprövningsnämnden. Inga eventuella nackdelar med inrättande av Valprövningsnämnden behandlades. Förståelsen för grundlagsberedningens förslag om att flytta prövningen av valbesvär skulle troligtvis fått en mycket större tyngd om det hade behandlats mera ingående.

Ännu mera kritisk torde man kunna vara över motiven angående varför överprövningen av de administrativa valfrågorna flyttades till Valprövningsnämnden. Det enda argumentet var att det skulle vara en enhetlig prövning av frågor som rörde val. Det kan diskuteras om det verkligen finns någon fördel med detta då det är en tydlig skillnad av prövningen av valbesvär som är en typ av rättsprövning och de administrativa valfrågorna som är rena förvaltningsbesvär. Inte heller torde kraven på snabbhet vara lika viktig ifråga om de administrativa valfrågorna.

6.1.1 Valprövningsnämndens arbete

Valprövningsnämnden har de befogenheter som gör att den kan fullfölja sina uppgifter på ett tillfredställande sätt. Rätten att ta hjälp av experter samt möjligheten att förordna om vittnesförhör, även om Valprövningsnämnden

varit mycket restriktiv med användningen av dessa möjligheter. Möjligheten för Valprövningsnämnden ger dock ett tydligt uttryck för lagstiftarens önskan att Valprövningsnämnden inte ska vara en domstol, prövningen ska vara en rättsskipning. Detta torde ha sin stora betydelse vid prövning av valbesvär, där utredningen gäller att fastslå om något fel vid valet har begåtts och om detta har påverkat valresultatet.

6.1.2 Valprövningsnämndens sammansättning

Valprövningsnämndens sammansättning med partipolitiska ledamöter är av största betydelse och den fråga som varit den mest omdiskuterade angående Valprövningsnämnden. Som redovisats var frågan mycket diskuterad och efter stark remisskritik ändrades grundlagsberedningens förslag så att ordföranden ska vara eller ha varit ordinarie domare samt inte får vara ledamot av riksdagen. I övrigt lämnades det upp till riksdagen att avgöra hur sammansättningen ska vara. Det uttrycktes dock att det var önskvärt att det skulle finnas flera jurister samt personer med relevant sakkunskap representerade i Valprövningsnämnden. Det kan konstateras att de olika sammansättningarna av Valprövningsnämnden sedan inrättandet har i samtliga fall haft en tydlig majoritet av ledamöter med stark partipolitisk anknytning. Fram till 1998 fanns det alltid en hovrättsdomare med i Valprövningsnämnden. Ledamoten som varit domare, har tillsammans med ordföranden varit de enda ledamöterna i Valprövningsnämnden som inte haft stark koppling till ett politiskt parti representerat i riksdagen. Den rådande tendensen kan således tolkas som att riksdagen anser att överprövningen av valprövningen kan genomföras utan någon övrig opolitisk juridisk sakkunskap förutom ordförande. Lämpligheten i denna tendens menar jag kan kraftigt ifrågasättas.

I samband med Valprövningsnämndens sammansättning kan några principiellt viktiga frågor ställas. I praktiken prövas alltså överklagande av valresultatet till riksdagen av ledamöter som tillsatts av den avgående riksdagen, det vill säga i teorin kan de komma att pröva om ett valresultat som röstat bort dem själva ur riksdagen är riktigt eller inte. Detta sätt har dock ansetts bättre än att en Valprövningsnämnd, vald av den nyvalda riksdagen, prövar om valet som valt den nyvalda riksdagen är riktigt eller inte. Oavsett så kan det anses vara så att båda dessa alternativ väcker frågor om lämpligheten. Det finns dock en tydlig begränsning i Valprövningsnämndens makt att kunna påverka valresultatet. Det är att Valprövningsnämnden inte får ändra valresultatet utan endast förordna om en ny sammanräkning eller att omval ska hållas. Därmed följer det troligen att det skulle väcka mycket stor uppmärksamhet och protester om Valprövningsnämnden förordnade om omval på flera håll i landet för att försöka få till ett annat valresultat och i förlängningen en ny sammansättning i riksdagen.

6.1.3 Partipolitiskt inflytande

Risken som vid inrättandet av Valprövningsnämnden framfördes att Valprövningsnämndens prövningar skulle komma att kunna påverkas av partipolitiska hänsyn på grund av Valprövningsnämndens sammansättning. Det kan konstateras att det partipolitiska inflytande inte varit ett problem i fråga om valbesvär. I fråga om de administrativa valfrågorna, tydligast i fråga om registrering av partibeteckningar, finns däremot tydliga exempel på att så skett men inte i så många fall men ändå funnits där. I ärenden rörande de administrativa valfrågorna har Valprövningsnämnden i sina beslut även visat sig beredda att ändra det berörda beslutet direkt utan återförvisning, vilket innebär att inte samma kontroll finns som vid valbesvär.

6.2 Oberoende och opartisk?

I frågan om huruvida Valprövningsnämnden kan anses som oberoende och opartisk kan det konstateras flera olika aspekter. För det första torde själva oberoendet inte vara något problem i fråga för Valprövningsnämnden. Det är en egen förvaltningsmyndighet med en egen förvaltningsorganisation av tjänstemän och med en ordförande som beroende på de grunder han/hon utsetts på får anses bidra till oberoendet.

Frågan om Valprövningsnämndens opartiskhet är mera intressant och tveksam. Av vad som har presenterats om Europadomstolens bedömning av vad som bedömts som opartiskt eller inte, kan intressanta jämförelser göras med Valprövningsnämndens opartiskhet, detta oavsett om det rent formellt är så att EKMR inte är tillämplig på Valprövningsnämndens prövningar. Det är framför allt rörande den objektiva opartiskheten som slutsatser kan göras. För att prövningen ska vara objektivt opartiskt får det inte finnas något tvivel för en objektiv betraktare att prövningen är partiskt. Valprövningsnämndens sammansättning är av stor betydelse vid en sådan betraktelse. Europadomstolens dom i målet Holm visar tydligt att den objektiva opartiskheten kan komma att ifrågasättas då lekmannadomare, i det här fallet i form av juryledamöter, har en stark partipolitisk koppling och är med och dömer i mål som har en politisk anknytning. Ledamöterna i Valprövningsnämnden kan här jämföras med lekmannadomare. Som konstaterats har de allra flesta ledamöterna, förutom ordföranden samt de tidigare ledamöterna som också var domare i Valprövningsnämnden en tydlig koppling till politiska partier. Det får också anses självklart att de frågor som prövas i Valprövningsnämnden har en nära politisk koppling. Medlemskapet i ett politiskt parti samt förtroendeposter i ett parti menade Europadomstolen kunde leda till att den objektiva opartiskheten rubbas även om den subjektiva opartiskheten inte påverkas. För en objektiv betraktare är det troligt att en ledamot som har starka band till ett politiskt parti är beredd att fatta beslut som gynnar det egna partiet.

Framför allt i de administrativa valfrågorna känns det som att det finns en risk för att den objektiva opartiskheten ska kunna rubbas. I ärenden rörande registrering av partibeteckningar har det visats att ledamöter med anknytning till ett politiskt parti varit benägna att inte vilja godkänna registrering av partibeteckningar som påminner om de politiska partierna ledamöterna tillhör. Risker borde också kunna vara åt andra hållet, till exempel att ledamöter av ett politiskt parti är beredda att godkänna en partibeteckning om det föreligger en förväxlingsrisk med ett konkurrerande politiskt parti och på så sätt dra nytta av att det finns en förväxlingsrisk.

Den lösning som Sverige har presenterat efter den fällande domen i Europadomstolen i Holm målet är att om samma situation uppstår igen ska juryledamöter bedömas som jäviga. Om man skulle översätta detta synsätt till Valprövningsnämnden torde det kunna konstateras att det skulle bli svårt att tillämpa, eftersom det i princip alltid skulle finnas ledamöter som skulle betraktas som jäviga. Frågan om jäv i Valprövningsnämnden är naturligtvis också intressant och det kan konstateras att enligt nuvarande praxis krävs mycket för att en ledamot i Valprövningsnämnden ska anses som jävig på grund av sitt partipolitiska engagemang.

6.3 EU

I och med Sveriges medlemskap i EU har frågor rörande överklagade av valfrågor fått en gemenskapsrättslig sida, både fastställande av valresultatet och angående de administrativa valfrågorna. Av det redovisade i uppsatsen följer att det svenska systemet med Valprövningsnämnden uppfyller de krav som EU-rätten uppställer. Bestämmelserna angående valfrågor är till största delen nationella och i EU finns det flera olika sätt att hantera överklaganden på. Ur denna synpunkt finns det inget som skulle göra att Valprövningsnämnden inte är förenlig med EU-rätten. Mer intressant är frågan om huruvida Valprövningsnämnden uppfyller rätten till effektiva rättsmedel som varje unionsmedborgare har rätt till. Av vad som redovisats torde Valprövningsnämnden uppfylla de EU-rättsliga kraven på domstolsprövning, då Valprövningsnämnden kan jämföras med en domstol i detta hänseende. Det som skulle kunna vara ett problem är huruvida Valprövningsnämndens opartiskhet bedöms. Det är dock mycket otroligt att det svenska valsystemet skulle kunna anses oförenligt utifrån ett EU-rättsligt perspektiv då valfrågor till största delen är nationella angelägenheter och överprövningsprocessen ser mycket olika ut i de olika medlemsstaterna.

Noterbart är i fråga om Valprövningsnämndens sammansättning är också att det inte har funnits någon ledamot av Valprövningsnämnden som varit ledamot i Europaparlamentet. I och med att valet till Europaparlamentet får större betydelse så kanske det vore i enlighet med uttalandena i förarbetena om Valprövningsnämndens sammansättning att även någon med erfarenhet från Europaparlamentet var ledamot i Valprövningsnämnden. En direkt följd av detta resonemang är vidare att det även borde stadgas att ordföranden inte

får vara ledamot av Europaparlamentet. Detta för att upprätthålla det faktumet att ordföranden inte ska ha någon partipolitisk anknytning.

6.4 Kontroll av Valprövningsnämnden

Den rent juridiska kontrollen över Valprövningsnämnden är helt utlämnad till möjligheten att begära resning över Valprövningsnämndens beslut. Det torde krävas mycket starka skäl för att resning ska beviljas rörande beslut av Valprövningsnämnden angående valbesvär även om det är tydligt att möjligheten finns. Anledningen till detta torde vara att det dels är så uttalat i förarbetena till RF, att det är Valprövningsnämnden som ska pröva överklaganden av valfrågor och inte domstolar, samt dels det starkaste skälet att beviljandet av resning rörande ett beslut fastställande av valresultat kan leda till en sådan oklarhet i valresultatet som det så tydligt framgått att lagstiftaren vill undvika. Detta får ställas i motsats till att det är mycket viktigt för demokratin att valresultatet blir rätt och speglar väljarnas vilja. I fråga om resning rörande Valprövningsnämndens beslut i ärenden rörande administrativa valfrågor skulle det möjligen kunna vara lite annorlunda då det inte är frågan om att säkerställa ett valresultat snabbt men av den praxis som redovisats torde det krävas väldigt mycket för att resning ska beviljas. Möjligheten till resning får dock anses vara ett viktigt rättsmedel för att garantera att Valprövningsnämnden förblir oberoende och opartisk i sina beslut.

Kontrollen över att ledamöterna i Valprövningsnämnden är oberoende och opartiska i sitt arbete litar till största delen på att den ledamoten som inte är opartisk ska uppmärksammas och hängas ut av antingen någon annan ledamot i Valprövningsnämnden från ett annat parti eller någon annan. Det kan tyckas vara ett mycket svagt skydd för en sådan viktig funktion i demokratin som prövningen av överklaganden av valfrågor är.

6.5 Avslutande kommentarer

Det torde inte gå att dra för stora slutsatser av det stora antalet överklaganden i samband med 2010 års allmänna val. Valprövningsnämnden har hanterat ärendena som det var tänkt. Att handläggningstiderna var längre än vad som kunde ha önskas kan endast ses som ett resultat av att Valprövningsnämndens organisation inte var anpassad för ett så oväntat stort antal överklaganden. Det vill säga att problemet med längre handläggningstider torde kunna åtgärdas med att Valprövningsnämndens organisation förstärks, vilket kommer att ske inför 2014 allmänna val. Det kan dock konstateras att i och med valet 2010 kom Valprövningsnämnden att få mycket uppmärksamhet i samhället vilket kan anses vara bra ur ett demokratiskt hänseende då det är viktigt för väljarna att ha kunskap om möjligheterna till en överprövning av val.

Om den politiska viljan finns torde det inte finnas några större svårigheter med att flytta prövningen av överklaganden av valfrågor tillbaka till en domstolsprövning. Kravet på att prövningen måste ske snabbt och effektivt angående överklagande rörande valresultatet borde som det framfördes i remissyttranden i samband med förarbetena till RF att prövningen i den domstol som åläggs att ha hand om prövningen organiseras så att det kan ske med förtur. Detta på samma sätt som skedde i Regeringsrätten innan Valprövningsnämndens inrättande.

Ett annat tänkbart alternativ skulle kunna vara att man skiljer mellan prövningen av valbesvär och prövningen av överklagande av de administrativa valfrågorna. Det vill säga att Valprövningsnämnden finns kvar och prövar på samma sätt som nu valbesvär om fastställandet av valresultatet. Överprövningen av de administrativa valfrågorna flyttas däremot tillbaka till en ren domstolsprövning i en allmän förvaltningsdomstol, i vilken instans som prövning ska ske först i får i så fall en framtida utredning visa. Att flytta tillbaka prövningen av överklaganden rörande de administrativa valfrågorna torde i all väsentlighet bidra till att stärka den objektiva opartiskheten rörande prövningen av dessa frågor.

De föreslagna ändringarna i RF och ValL som är tänkta att träda i kraft 2015 och således först tillämpliga i de allmänna valen 2018 kan även de få konsekvenser för Valprövningsnämnden. I och med att politiska partier kommer att åläggas att i förhand anmäla partiet för att få delta i val samt att ett överklagande av ett beslut om att politiska partier får delta i valen kommer att prövas av Valprövningsnämnden. Således kan Valprövningsnämnden bestående av ledamöter från etablerade politiska partier komma att pröva huruvida nya politiska partier och motståndare ska få delta i kommande val. Detta påverkar synen på den objektiva opartiskheten för Valprövningsnämnden. De föreslagna bestämmelserna torde därför kunna ses som en ytterligare förstärkning av skyddet för de etablerade partierna.

Slutligen kan det konstateras att det i dagsläget inte finns något som tyder på att systemet med Valprövningsnämnden som organ för överprövning av valfrågor kommer att inom de kommande fyra åren komma att ändras. Den stora tillit som finns till det svenska valsystemet samt att förtroendet för de personer som deltar i valprocessen utför sitt arbete oberoende och opartiskt gör att frågan om Valprövningsnämnden inte aktualiseras. Detta till trots att Valprövningsnämnden får anses utgöra ett svagare skydd för att överklaganden av valfrågor prövas på ett oberoende och opartiskt sätt än om prövningen skulle göras av en domstol.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Framställning och redogörelse

Framställning och redogörelse 2012/13:RS1 - *Reglering av riksdagens nämnder.*

Kommittédirektiv

Kommittédirektiv 2011:97 – *Översyn av valsysteem.*

Motioner

Motion till riksdagen 1973:1889 av Georg Pettersson (C) och Maj Pehrsson (C) – *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m.*

Motion till riksdagen 1974:1631 av Inger Lindqvist (M), H. Bertil Lidgard (M), Ulla Jacobsson (M) och Håkan Winberg (M) – *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:35 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m.m.*

Motion till riksdagen 2011/12:K247 av Mats Gerdau (M) – *Valprövningsnämnden.*

Propositioner

Kungl. Maj:ts proposition nr 27 år 1968 *med förslag till ändringar i regeringsformen, m.m. given Stockholms slott den 19 januari 1968.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 90 1973 *med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m. given Stockholms slott den 16 mars 1973.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 35 år 1974 *med förslag till ändring i vallagen (1972:620), m. m.; given den 28 februari 1974.*

Regerings proposition 1975:27 - *om ändring i vallagen(1972:620), m.m.*

Regeringens proposition 1981/82:222 – *om ändringar i vallagen.*

Regeringens proposition 1996/97:70 – *Ny Vallag*.

Regeringens proposition 2013/2014:48 – *Proportionell fördelning av mandat och förhandsanmälan av partier i val*.

Riksdagsskrivelser

Riksdagsskrivelse 1973: 265.

Riksdagsskrivelse 1974:19.

Riksdagens protokoll

1974:38.

1976/77:41.

1979/80:58.

1982/83:54.

1985/86:45.

1988/89:21.

1991/92:48.

1994/95:47.

1998/99:27.

2002/03:33.

2006/07:50.

2010/11:83.

Statens offentliga utredningar

SOU 1966:17 - *Arbetspromemior i författningsfrågan*.

SOU 1967:26 – *Partiell författningsreform*.

SOU 1972:15 - *Ny regeringsform, ny riksdagsordning*.

SOU 1972:16 - *Ny regeringsform, ny riksdagsordning.*

SOU 1993:14 – *EG och grundlagarna.*

SOU 1994:30 – *Vallagen.*

SOU 2004:111 – *Ny vallag.*

SOU 2008:125 – *En reformerad grundlag.*

SOU 2010:29 – *En ny förvaltningslag.*

SOU 2012:94 – *Proportionalitet i val samt förhandsanmälan av partier och kandidater.*

Utskottsbetänkande

Konstitutionsutskottets betänkande nr 26 år 1973 *anledning av propositionen 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning.*

Konstitutionsutskottets betänkande nr 21 år 1974 *anledning av propositionen 1974:35 med förslag till ändringar i vallagen (1972:620), m.m. jämte motioner.*

Konstitutionsutskottets betänkande nr 18 år 1975 *anledning av propositionen 1975:27 med förslag till ändring i vallagen (1972:620), m.m. jämte motioner.*

Konstitutionsutskottet betänkande 1994/95:KU40 - *Val till Europaparlamentet och andra valfrågor.*

Konstitutionsutskottet betänkande 2011/12:KU3 - *Frågor om rösträtt, valsysteem m.m.*

Konstitutionsutskottets betänkande 2012/13:KU13 – *Snabbare omval.*

Litteratur

Bohlin, Alf, *Kommunal rättens grunder*, femte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007.

Broomé, Bo och Eklundh, Claes, *Ny regeringsform- ny riksdagsordning*, Bokförlaget Aldus, Stockholm, 1973.

Brusewitz, Axel, *Frihetstidens grundlagar och konstitutionella stadgar*, Kungl. Boktryckeriet P.A. Norstedt & Söner, Stockholm, 1916.

Choe, Yonhyok, *How to manage free and fair elections*, Göteborg University, Göteborg, 1997.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, tredje upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007.

Electoral law, Council of Europe Publishing, 2008.

Fahlbeck, Erik, *Ståndsriksdagens sista skede 1809 – 1866*, Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag, Stockholm, 1934.

Heuman, Lars, *Specialprocess utsökning och konkurs*, sjätte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007.

Hellners, Trygve och Malmqvist, Bo, *Förvaltningslagen med kommentarer*, tredje upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2010.

Holmberg, Erik och Stjernquist, Nils, *Vår nya författning*, P.A. Norstedt & Söner förlag, Stockholm, 1973.

Holmberg, Erik, Stjernquist, Nils, Isberg, Magnus, Eliason Marianne och Regner, Göran, *Grundlagarna*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2012.

Lagerroth, Fredrik, Nilsson, J.E. och Olsson, Ragnar, *Frihetstidens maktägande ständer 1719 – 1772*, Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag, Stockholm, 1934.

Malmberg, Robert, *Sveriges Författning en lärobok i statsrätt*, andra upplagan, Lundgrens Söners boktryckeri, Malmö, 1948.

Malmström, Carl Gustaf, *Sveriges politiska historia från Karl XII:s död till statshälfningen 1772 VI*, P.A. Norstedt & Söner förlag, Stockholm, 1901.

Massicott, Louis, Bais, André och Yoshinaka, Antoine, *Establishing the rules of the game election laws in democracies*, University of Toronto press, Toronto, 2004.

Matz, Henrik, *Begreppet domstol i EU-rätten*, Iustus Förlag, Uppsala, 2010.

Olsson, Ragnar, *Riksdagsmannavalen till bondeståndet under den senare delen av frihetstiden (1740 – 1772)*, C.W.K. Gleerup, Lund, 1948.

Sterzel, Fredrik, *Riksdagsordningen 1866 – 1966. Utgiven på uppdrag av kommittén för firandet av representationsreformens 100-årsjubileum*, Kungl. Boktryckeriet P.A. Norstedt & Söner, Stockholm, 1966.

Strömberg, Håkan, och Lundell, Bengt, *Allmän förvaltningsrätt*, tjugofemte upplagan, Liber, Malmö, 2011.

Sundberg, Halvar G.F., *Valrätt med tillhörande valförfattningar*, Institutet för offentlig och internationell rätt, Stockholm, 1950.

Warnling-Nerep, Wiweka, *Förvaltningsbeslut – överklagande, rättsprövning och annan domstolsprövning*, Studentlitteratur, Lund, 2011.

Warnling-Nerep, Wiweka, *Rätten till domstolsprövning & rättsprövning*, tredje reviderade upplagan, Jure Förlag AB, Stockholm, 2008.

Wennergren, Bertil, *Förvaltningsprocess*, Boktryckeriet P.A. Norstedt & Söner, Stockholm, 1971.

Wennergren, Bertil och von Essen, Ulrik, *Förvaltningsprocesslagen m.m. en kommentar*, sjätte upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2013.

Artiklar

Björkman, Ulla, *Valprövningen – vad prövas och hur?* i festskrift till Fredrik Sterzel, Iustus förlag, Uppsala, 1999.

Ehrenkrona, Carl Henrik, *Europakonventionens betydelse för den svenska rättegångsordningen*, i Svensk Juristtidning 1999 s. 486 – 495.

Herlitz, Nils, *1974 års regeringsform?*, i Svensk Juristtidning 1972 s. 513 – 565.

Ragnemalm, Hans, *Valbesvärspövningens omfång om betydelsen av yrkandet och åberopade besvärshänsyn*, i Förvaltningsrättslig tidskrift 1981 s. 109 – 129.

Teorell, Jan, *Omval och andra prövningar under 300 år*, i Omstritt omval, Berg, Linda och Oscarsson, Henrik (red.), SOM-institutet, Göteborg, 2012.

Övriga källor

Europaparlamentet, *Valsystem 2014 – Faktablad om EU*, 2013.

Karlsson, Erik, *Valadministration*, i Motståndskraft, oberoende, integritet– Kan det svenska samhället stå emot korruption?, Transparency International Sverige, 2012.

Stadgar för Moderata Samlingspartiet antagna av partistämman den 25-28 oktober 2007 med ändringar gjorda vid partistämman 20-23 oktober 2011.

http://www.moderat.se/sites/default/files/attachments/stadgar_2011_2.pdf
Hämtad 2014-02-15.

*Stadgar Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti Antagna av den
ordinarie partikongressen 2013.*
http://www.socialdemokraterna.se/upload/Arrangemang/Kongress/Kongress_13/Beslut/Stadgar_Socialdemokraterna_2013.pdf Hämtad 2014-02-15.

Valmyndigheten, *Erfarenheter från valen den 19 september rapport 2011:1*,
Dnr 11-019/0, 2011.

Valprövningsnämnden, *Erfarenheter av prövningen av överklaganden i
2010 års allmänna val*, Dnr 13-2011, 2011-03-16.

Rättsfallsförteckning

Amerikas Förenta Staters Högsta domstol

Bush v. Gore - 531 U.S. 98 (2000).

Europadomstolen

Holm v. Sverige, ansökan nr 14191/88, dom 25 november 1993.

Academy Trading Ltd m.fl. v. Grekland, ansökan nr 30342/96, dom 4 april 2000.

EU-domstolen

Mål C-61/65, Domstolens dom den 30 juni 1966. – G. Vaassen-Göbbels mot Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf.

Mål C-246/80, Domstolens dom av den 6 oktober 1981. – C. Broekmeulen mot Huisarts Registratie Commissie (Kommissionen för registrering av allmänpraktiserandeläkare).

Mål C-407/98, Domstolens dom (femte avdelningen) den 6 juli 2000. – Katarina Abrahamsson och Leif Anderson mot Elisabet Fogelqvist.

Valprövningsnämndens beslut

VPN 1975:3.

VPN 1976:2.

VPN 1979:9.

VPN 1980:111.

VPN 1982:1.

VPN 1982:2.

VPN 1982:17.

VPN 1983:1.

VPN 1983:16.

VPN 1987:2.

VPN 1987:3.

VPN 1991:10.

VPN 1994:9.

VPN 1999:1.

VPN 2006:6.

VPN 2006:8.

VPN 2008:9.

VPN 2010:36.

Regeringsrätten

RÅ83 2:89.

RÅ 1994 not 312.

RÅ 2007 not. 109.